Массе а мехкий пролетареш, вIашагIхкета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

(«СВЕТ») Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газет арадувл 1923 шера денз ● ШОАТТА, 1 октябрь, 1977 шу. ● № 118 (5785). ● Мах 2 кеп.

КЪОНА ТIЕХЬЕ ХЬАЛКХЕЕРАШ

Кхоана вай берригача мехко доккха цIей санна дезду хьехархочун Ерригсоюзни Ди. Деррига а сага духьа, долче из массе а овгIорахьара дегIавоалавелга ший керттерча декхарех цаI дIакхайкадьча коммунизма сийрдача кхоаненга бухь билла бодаш болча вай мехка чIоагIа лоархIаш а сий деш а саг ва хьехархо. Революци котъяьннача хьалхарча шерашке а В. И. Ленина хьалхадаьхад цхьаккха а буржуази обществе ца хиннача а хургвоацача а лакхаленга халкъа хьехархо воаккхилга вай къонача паччахьалкхен лоархIамегIара декхар долга. Сийлахь-боккхача баьччан из васкет дизза кхоачашдаьд вай мехка.

Цунна долча тешалех цаI да вай республика халкъа образоване даькъе хинна доккхий хувцамаш. Революци ялалехьа политически, экономически, культурни даькъе паччахьа Россе эггара тIехьайнсача йистоех цаI хиннача Нохч-ГIалгIайчене баьхача нахах 98 процент совгIа бараш дешар, йоазув ховш хиннабац, нохчашхен гIалгIашхен долча бераштa лаьрхIа цар даьша-ноаноша шоай чотах Iалашъеш йола цхьан-шин шера деша массехк мара школа хиннаяц. Кхыдолча советски къамашта санна вайнаьха а деша бокъо яьккхар яр В. И. Ленина кулг яздаь «Россе къамий бокъоний Деклараци».

Сийлахь-боккхача Октябрга денз хьа ССР Союза вежарий дезала эрсийн вай мехка кхыдолча къамийн гIонца сийдола никъ баьб Нохч-ГIалгIайчен халкъа образоване. Дийша нах вIалла а хиннабац ала йиш йолчара 260 эзар совгIа бери кхелетарн деша дагIача 476 школага, итташ йолча профтехучилищашка; хьалхарча ликбезашкара Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен университетага, Грозненски мехкдаьтта институтага, массехк лаьрххIа юкъерча дешара заведенеген Iилма-тоххама институтаген кхаччалца — иштта я цу наькъа керттера белгалонаш.

КарагIдаьннараш дукха да. Бакъда, вахар цхьан метте латтац, цо хадданза духьалъуттаду керда декхараш. Цунга хьежжа Коммунистически парте чIоагIа йоакхо ю школа балха. Парте XXV-ча съезда яьча Отчетни доклада тIа КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева хьолхадаьккхар халкъа образованеи профессиональни кийчонн система хаддаиза эргайоахаш тоае езилга. «Из къаьстта лоархIаме да хIанз, Iилма-технически революце хьалашка», — аьлар новкъоста Л. И. Брежнева.

Халкъа образованена хьалхашка КПСС XXV съездо оттадаь из декхар кхоачашдеча доккхагIдола дакъа хьехархочунга кхоач. Дешаркошта дешар хьехачеи царна коммунистически кхетам лучеи деррига а хIана дац аьнна хьехархочох, цун педагогически говзалах, Iилма довзарах, цун культура боарамах, хIаьта эггара керттердар — из ший болх безаш хиларах тийша да.

Вай республике а кIезига бац шоай атта боацача балха бизза говзанчаш бола хьехархой. Царех ба Грозненерча школашкара Н. Я. Артамонова, Г. И. Маркова, Наьсарера Я. Д. Медов, Г. И. Макарова, Д. Ш. Беркен-Хаев, Шаьлара В. А. Баширов, МагIалбикера Х. Х. Ахриева, В. И. Слепцова, дукхха кхыбараш санна бола хьехархой. Цар хьийха бераш дерригаш а хIана дац аьнна кIоаргга знанеш, лакха сакхетам болаш да. Белгалдаккха доагIа, уж санна болча хьехархоша кхувш йоагIа тIехье советски халкъа революционни, къахьегамеи тIемеи сийдолча традицешта мутIахьа йолаш хьалкхеярах латташ дола бехктоккхаме декхар кхоачашдар классе а классал арахьа а беш бола болх вIашн бувзаш, дешархочох кIоарга знанеши лакха граждански сакхетами бола саг хьалкхевара тIаберзабеш белга. Цар хIара урок вахара урок а хиле дIаотт.

Хьаэцаргъя вай, масала, г. Назранерча № 1 йолча юкъерча школе эрсий мотти литературеи хьехаш йолча РСФСР заслуженни хьехархочун Г. И. Макаровай урокаш. Цу башха-дикача хьехархочо ший урокаш тIа гонахьарча вахарца дувзаденна дукха масалаш а кхувлаш гIеттаду дешархой сакхетама боарам лакхбергбола тайп-тайпара дешаш, «Электроинструмент» завода болхлошца цхьана дешархой комсомольски собранеш, диспуташ чакхйоах. Цо кулгал а деш школе вIашагIъеллача «Фонарик» яхача литературни кружокера цхьабола доакъашхой Ерригроссийски а Ерригсоюзни а олимпиадашка котбиййнаб.

Дешархошта коммунистически кхетам балара балха цхьа дакъа да уж къахьегама тIера болаш хьалкхебелга. Укх шера март бетта Москве хиннача кагирхошта къахьегама кхетами профессиональни лостами балара дешашта хетаяьча Ерригроссийски совещане довкъашхошка новкъоста Л. И. Брежнева дахьийтача моаршал тIа аьннадар: «ХIанз къаьстта лоархIам болаш да предприятей дешара цехашка, школашта юкъерча дешара-производственни комбинаташка, дешархой производственни бригадашка, школашкарча лесничествашка, къахьегамеи салаIареи лагерашка гIолла йоккхагIйолча классашкара берригa дешархой массанахьа а общественно пайданеча балха юкъеоза торо луш дола хьалаш вIаштIехьдахар». Цу хьакъехьа цхьадола хIама карагIдьннад Нохч-ГIалгIайчен хьехархошта а. Иштта, республика школашка йолаш я 93 эзар совгIа саг юкъе вола дешархой производственни бригадаши школьни лесничестваши.

Цхьабакъда кагирхошта къахьегама кхетам балара балха юкъе къоастадаиза хIамаш а дукха да. Царех цаI да республика столице школашта юкъера дешара-производственни комбинат ца хилар. Из бахьан долаш Грозне йоккхагIйолча классашка деша вагIача 25 эзар гаргтача сага къахьегама кхетам балара болх хаьдда лостам болаш а боацаш хIама тIагIолла довзарга лесташ ба. Из гIулакх овлангара тоадала йиш йолаш дац кхыча городашка санна цу тайпара комбинат вайцига а вIашагIйоллалца.

Республика халкъа образоване гIулакх даккхагIча боарамга даккхара цIенхаштта новкъарле еш да юртарча школашка лакхера дешар дийша хьехархой тоъаш ца хилар. Цудухьа хIара шера вайцига кхычахьа дийша баьнна дукхха хьехархой хьатIаух. ХIаьта хIара шера уж миссел хIана ахац аьнна шоашта болх бе йилла ха чакх а яьккха дIа а ух. Цун бахьан хьатIабаьхка хьехархой дIачIоагIбара эшаш дола вахара-бытови а культурни а хьалаш вIаштIехь ца доахилга да. Къаьстта во теркалду уж дешаш Шалински, Назрановски, кхыйолча райисполкомаша. Цар кIезига йоакхо ю кхычахьара тIабаьхкача къонача специалистий.

Цу хьакъехьа шоай болх цIенхаштта тоабе беза моттигерча Советаша санна, хьехархошта чуIа фусамаш хьалъяра планаш хаддаиза кхоачаш ца еш хьайоагIача Нохч-ГIалгIай гIишлошъяра управлене, «Чечингсельстрой» треста гIишлошъеча организацеша, просвещенеи культураи министерствaша. ТIаккха мара кхувш йоагIача тIехьенна дика знанеши коммунистически кхетами балара болх лерттIа вIаштIехьбаккха карагIдаргдац парте тешшаме гIончий болча вай хьехархой.

КХАШ ЛЕЛАДЕРАШКА СИХЛЕ ЙОАХ ГУЙРЕНО

(ЮРТБОАХАМА ОБЗОР)

ЦIейна хьалхарча вахте а этта, «Юбилейни вахта толаме чакхъяккха!» яхача девизагIа шерра социалистически яхь а йоаржаяь, юртбоахама шу толаме чакхдаккхара оарцагIбаьнинаб вай республика колхозийи совхозийи кхашка къахьегараш.

26 сентябрь тIаккхоачаш долча Статистически управлене хоамех гуш да ялата лаьрхIа дIайийнача хьажкIех 16,8 эзар гектар чуийца яьниилга, уж я чуэца езачарех ахаш. Геттара сиха а дика вIаштIехьбаьккха а бу шоллагIа хьувкъам чуэцара болх Ачхой-Мартановски, Грозненски, Гудермесски, Урус-Мартановски, Шелковской районий боахамашка.

Грозненски района механизатораша хIанзле чуийца яьхай чуэца езарех 84 процент хьажкIаш, Шелковской районе — 81 процент.

Оттаяь хинна хьажкIаш яхара задани 88 процент кхоачашъяьй Грозненски а Наурски а районаша. Цу районий къахьегамхой торо я хьажкIаш яхара шера йола задани тIехкхоачашъе.

Лакхе белгалъяьхача районашка хьажкIаш чуэцар дика леларо, болх дика вIаштIехьбаккхаро, техниках бизза пайда эцаро дика тешал ду наькъа уйлаш толамаш дахара тIаерзаяь хилара.

Дале а, хьажкIаш леладерий кхы а дукха да де дезараш. ХIанз а дIайийнача хьажкIех ахаш я чуэца езаш. Къаьстта дукха болх ба цу хьакъехьа Назрановски, Сунженски, Малгобекски районашка бе безар.

Республикерча дуга кхедераша укх юбилейни шера денна дош да 28 эзар тонн кIай ялат гулде аьнна. Из дош кхоачашде торо я цар.

Республике гIолла хьекхад 5767 гектара тIара дуга, е дIадийначох 81 процент. 4,7 эзар гектара тIара хьекха дуга аьрда даьннад. ХIара гектара тIара 35,1 центнер а доалаш, аьрда дуга да 16,4 эзар тонн. Гудермесерча дуга леладераша гектара тIара доаккх 38,4 центнер ялат.

Сихбеннаб хIанз болх шекара свеклай кхашка а. Мерза овлаш аьхка даьннад 2 эзар гектара тIара, из хул чуэца езачох 22 процент.

Гудермесски района боахамаша 40 процент шекара свекла хьаяьккхай, Урус-Мартановски районе — 27 процент яьккхай. ХIара гектара тIара юкъера лаьрхIача йоал 225 центнер свекла. ДIадахача шерачул дикка дукхагIа хул уж.

Массанахьа дика дIадодаш да гурахьа дувш дола ялаташ дIаделга. ХIанзле уж дIадийнад хьалхарча 20 эзар гектара тIа, е дIаде дезачох 11 процент.

ДIахьош да зяба лаьрхIа лаьтта оахилга а. Из аьха даьннад 51 эзар гектар, е 30 процент. Зябь оахилга дика лел Ачхой - Мартановски, Гудермесски, Советски, Урус-Мартановски, Шалински районий боахамашка.

Бакъда, Веденски, Надтеречни, Ножай - Юртовски, Шелковской районашка пхелагIа дакъа мара дац зяба аьха лаьтта.

Дукха да кхашкарча болхлой де дезараш, тIаккха йиса ха денгара денга кIезиглуш латт.

ХIара механизатора, чуэцар-транспортни отряда коллектива декхар да техниках бизза пайда эцар.

ЮБИЛЕЙНИ ВАХТА ТОЛАМЕ ЧАКХЪЯККХА!

Чуийца доалаш латт ялат

210 гектара тIара ялата лаьрхIа хьажкIа чуийца баьннаб «Самашкинский» совхоза механизатораш. Хьувкъам чуэцаш я чуэцара - транспортни отряд, дикагIа вола механизатор коммунист Къахьегама ЦIеча Байракхa орден лелаю Хачураев Ахьмад керте а волаш. Цу отряда доалахьа я 18 трактори, 8 автомашини, «Херсонец» яха 8 комбайни.

Болх толамегIа дIагIоргболча тайпара вIаштIехьбаккха карагIдаьннад Ахьмада. Йолча торонех пайда а эцаш, ипатовцаша санна групповой методагIа къахьег механизатораша.

Цудухьа кхашкара балхаш сихденнад. Ялат чуэцара каммани дIайолаелча денз социалистически яхье хьалха латташ хьабоагIа комбайнераш Бахаев ХIарон, Хаджиев ТIаус, Зузиев Осман. Дийнахьара норма 2,7 гектар йолча, 3,5—4 гектара тIара хьажкIаш хьокх царех хIаране. Цар сийна хьалъайяьчча, кхычар дикагIа хьокхамаш а даьха ца хувцаш, латт флагштока тIа байракх. Уж бувц къахьегама листокашца, «Молнешца», царна тел ахчан совгIаташ а.

Уж санна къахьегамца сакъердам болаш дукхагIбараш ба боахаме. Масала, шофераш Бахаев Ахьмуд, Макуев Iалаудин, Шарипхаджиев Исраил. Ди дIадодац царех хIаране 25—30 тонн хьажкIаш (томараш тIехь) хьатта дIа ца хьош, нормагIа 20 тонн йоагIача.

Укх бехктокхамерча хана болх цхьан юкъа саца йиш йоацилга кхетадеш ба «техничка» тIара коммунисташ инженер-механик Мутузов Абуезити, механик Ахмадов Дашхали. Ала хIама доацаш дика кхоачашду цар шоай декхар. Цар деча гIулакха геттара раьза ба техника лелаераш.

Дика хьийкъад боахаме ялат. План 650 тонн йолча, 880 тонн фуалъяьха хьажкIаш яьннай 170 гектара тIара. Юкъера лаьрхIача хIара гектара тIара 42 центнер фуалъяьха хьажкIаш йоал, планагIа 26 центнер хила езача.

М. ЦУРОВ.

Хьайбаш леладерий къахьегама вахте

СССР Лакхехьарча Совета аргIан йоаца сесси хьаеллача денна дикача толамашца накъабоагIа республикера мегаризатораш, хьайбаш леладераш. Кхашка балхаш деча, фермашка керда толамаш дахагIерт уж вай Даьхе гIадйигара.

Укх юбилейни шера кхашка а фермашка а къахьегараш цIаккха ца хиннача беса оарцагIбаьнинаб юкъарча хьайбашта шортта доакъар Iалашдара. Ерригача республике тIехкхоачашъяьй йол, сенаж, баьца хьоар кийчдара заданеш.

ДIадахача шера укх ханаца нийсдича йол Iалашъелга 15 процент дегIаденад, сенаж кийчъелга — 10 процент, баьца хьоар доаккхилга — 25 процент, силос лаьттагIа йоллилга 1,5-зза.

Шоай боахамашкарча хьайбашта шортта тоъаргдолаш доакъар кийчдаьд Ачхой-Мартановски, Грозненски Гудермесски, Надтеречни, Наурски, Сунженски, Шелковской, кхыйолча районашка.

ГIожа а концентрированни а доакъар кийчдара планаш кхоачаши тIехкхоачашши яр — хьайбаш дика Iангара даргхиларах, 10 пятилетка кхоалагIча шера царгара дукхагIа продукташ яха торо хургхиларах дола тешал да.

Доакъар Iалашделга дIахо хьош да. Юрташкарча механизаторий, хьайбаш леладерий кхы а дукха торонаш я доакъар Iалашдара. Цар шоашта могар ду кхашка мел кхеяь культураш йизза чуийца яхара.

Мела лел балхаш

КIира совгIа ха я Пхьилекъонгий - Юртарча отделене хьажкIаш ялатийна чуэца йолаяь. 360 гектар я уж Ведзижев Мурада звенос укх шера хьалкхеяь. Дукха къахьийгад механизатораша Плиев Исраила, Даурбеков Мартазкъаз, звеньевойс ше из ялат хьалкхеде гIерташ. Совхха гурахьа денз хIанзалца — бIарчча шу дIалаьцад кхашкарча балхаша.

Болх болабаьча дийнахьа «Херсонец» яха ши комбайн яр хьажкIаш хьокхаш, Абиев Хьажмурадеи Даурбеков Бесланеи лелаеш. КхоалагIа йола комбайн тоаяь яланза яр (!). Керда доаккхаргда вай, ялат чуэцара лаьрхIа техника кийчъе ахкан юккъе укхаза болабенна хиннилга. Тахэнарча денга отделене хьекха яьннай 30 гектар хьажкIаш.

Ялат во хьийкъадац отделене. ХIара гектара тIара 30 центнер совгIа хьажкIаш йоал, отделене кулгалхоша нхачох. Бакъда из «хоам» гаьна ба бокъонца долаш долча сурта. Харжа ца а хоржаш, IотIакхайда хьайиша хьажкIаш эзар аз, цун йоккхал хоза а хийтта. 440 грамм дар дозал. Фуалъяьхачул тIехьагIа 330 грамм йисар. «Одесская-10» яха сорт да из хьажкIа. ХIара квадратни метра тIа цхьацца хи мара ца хилча а дала деза цу кхай гектара тIара 30 центнерал совгIа ялат, сихдаь чуэце.

Алашэ далац, комбайнашта тIехьа кхай тIа Iолийга хьажкIаш хьалохьае болхлой ца хилар.

— Мул чакхбаьлча хьалохьаергйолаш школаца дийцад оаха, — аьлар управляюще Аджигов Мухарбика.

Дика да, иштта хуле а. Кхай тIа дукха хьэжкIаш улийс, харц хургдац, хIара гектара тIара 5 — 7 центнер лохьае йиш я аьлча. Бакъда хьалохьаелга тIехьадоале цигара хIама чуяхьаргьяц.

Районе оттаяьча разнарядках «Назрановский» совхоза хьажкIий каг дIакххахьа машинаш яла езар «Сельхозтехника» Назранера объединени я. Тхо хиннача дийнахьа кхо машин яр цига шиш комбайна тIехьа: №№ 69-64, 36-29, 36-30. ТIаккха цар аьта каг дIакхухьа моттиг (Албаста-бер) 15 километр гаьна ба — цига йолл жена лаьрхIа силос. Машинаш ца тоъарах лаьтта IоухийтIар аьта каг комбайнаша — йиш мичий уж сецаяь доаттае.

Тамаш хетийташ дар цхьакха. ХьажкIаш чуэца йолаяьча отделене цхьаккха дегI дацар совхоза партийни а профсоюзни а организацешкара, вIалла цига болх болабе дага а болцаш мо мара. ХIаьта цига бе беза идеологически болх-м аз буйца а бувцац. Кхеташ дацар, совхоза парткоми болхлой комитети, цар кулгалхой Д. Путилини М.-Б. Абиеви кхы бокхагIа малагIа болх лоархIаш ба.

Совхоза директор кхай тIа вар. Цигара ваьлча фермаш тIа, силос йоалача, свеклаш чуэцача — массагIнахьа кхача веза цун! Кхоавергвий цхьа кулгалхо ах район гаргта болча боахамга массаза хьежа. Уж дешаш директор хьакъоаставе яхаш дац. Цунна бокъонца дола партийни а профсоюзни а организацей новкъостал эш. ХIанз, ялат чуэцача хана хIаьта а.

Д. ХАКИМОВ.

1979 ШЕРА КАЛЕНДАРАГIА

«Тегаш дола барзкъаш дукхагIа, хозагIа, дIадодар кIезигагIа долаш хулийтаргда» яхача девизагIа къа а хьегаш, производства эффективность лакхъяра тIагIертта къовсам лоаттабу Грозненски производственни швейни объединене кхоалагIча цеха хIамаш тегараша. Цунга хьежжа дика да цар укх юбилейни шера доаха къахьегама толамаш а. Товарни продукци арахецара бархI бетта план 102,4 процент кхоачаш а еш, планал совгIа арахийцар 8,6 эзар сом мах бола продукци. АссортиментагIа продукци арахецара паччахьалкхен план 101,5 процент кхоачаш а еш, планагIа лаьрхIачул совгIа тийгад 3940 барзкъа.

Октябра 60 шу дизара цIей сийна цхьоалагIча ноябрга кхачалехьа заданел совгIа бархI эзар сома маьха товарни продукци арахеца социалистически декхараш тIайийцадар цеха хIамаш тегараша. ХIанзлехьа уж дикка тIехкхоачашдаьд. Къахьегама овсарле лакхъяра задани ши процент тIехкхоачашъе лаьрхIа хиннача кхо процент тIехкхоачашъяьй.

ТIа-тIа ший къахьегама толамаш тоадеш болх бир цеха коллективо август бетта. Цудухьа ханал массехк ди хьалха кхоачашйир цо нийс бетта план а.

Цехерча дукххача болхлоша декхараш тIайийцадар дезача денга кхачалехьа пятилетка хьалхарча шин шера задани кхоачашъе. ХIанз уж декхараш дикка тIехкхоачашдаьд дукххача хIамаш тегараша. Царех я Григорьева Маргарита Мелиховна керте латтача кхоалагIча участкера профорг, хIамаш тега мотористка Бабижаева Майя. ХIанзлехьа пятилетка хьалхарча кхаь шера задани кхоачашъяьй цо. Пятилетка шин шереи ах шереи задани кхоачашъяьй цу участкерча хIамаш тегача мотористкаша Бакриева Розетас, Джамурзаева Асяс. ХIаьта Октябра цIей сийна тIайийца декхараш тIехкхоачаш а даь, пятилетка кхоалагIча шера календарагIа къахьегаш ба хIамаш тегараш Бабулатова Нюрха, Гусейнова Мурават, Суворова Таня, кхы дукхха бараш а. Шоаш мел тега барзкъаш дикен тIехдикен мара а хилийтац цар.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) участка мастер М. Григорьева, хIамаш тега мотористка Т. Суворова, браковщица Ф. Хашумова тега доладеча кердача барзкъа модель ювцаш ба.

И. ПЛИЕВА сурт.



СССР Лакхехьарча Совета Президиума заседани

30 сентябре Кремле хилар СССР Лакхехьарча Совета Президиума заседани. Цига хьежар СССР Конституце проект дерригача халкъо ювцара итогий а из ювцача хана яхийтача предложеней а хьакъехьа Конституционни комиссе председатела, КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела Л. И. Брежнева баьча хоамага.

Новкъоста Л. И. Брежнева доаггIа маIан дир дерригача халкъо ювцара юкъарча итогий а, Конституционни комиссе СССР Керттерча Закона проекта юкъедахьа могадеча диззача къоастамийн тIатохарийн а. Проект дерригача халкъо ювцаро, белгалдаьккхар новкъоста Л. И. Брежнева, къахьегамхоша белгалдаьраш теркалдаро, торо хилийтар Конституце проект дикка тоае, цун дуккхача а формулировкай хьадда къоастам бе, цун чулоацам бIаьхегIа бе. Къоастам баьи тIатохараш даьи проект СССР Лакхехьарча Советага хьажа дIачуяла мегаргйолаш лерхI Конституционни комиссе.

Заседане къамаьлаш дир СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела заместитела П. Я. Страутманиса, Президиума членаша Н. А. Новоселовас, В. И. Конотопа.

СССР Лакхехьарча Совета Президиумо дега тоам хулаш белгалдир мехка Керттера Закон дувцача хана Советски Союза гражданаша цу юкъе гойта доккха хьинар, из ювцилга корта болаши конструктивнии хиннилга. Цо ший соцам тIа хьахьекхар къахьегамхой коллективашкара, общественни организацешкара, къаьст-къаьстача гражданашкара хьакхаьча еррига замечанеш вIашагIтохаш а къоастаеш а Конституционни комиссе бокхха болх бaь хилар.

СССР Лакхехьарча Совета Президиумо къоабалйир, дерригача халкъо ювцача хана тийнна предложенеш чоте а эцаш нийсъяьи тIатохараш даьи Конституционни комиссе хьачуенна Советски Социалистически Республикай Союза Конституце проект (Керттера Закон). Проект ювца дIачулу нийсазлагIа хержача СССР Лакхехьарча Совета аргIан йоацача ворхIлагIча сессега.

Цунца цхьана Президиума заседане къоастадьд хургйолча СССР Лакхехьарча Совета сесси чакхъяккхарцеи цун заседане дувца дIачулуча документий проектацеи дувзаденна кхыдола дешаш.

(ТАСС).

Новкъоста В. В. Щербицкена совгIат дIадалар

19 сентябре Кремле КПСС ЦК Политбюро члена, Украина Компарте ЦК хьалхарча секретара В. В. Щербицкена дIаелар Ленина ордени «Марси ЖIови» яха Социалистически Къахьегама Турпала шоллагIа Дошо медали.

Из доккха совгIат нов. В. В. Щербицкена деннад юрта боахам дегIабоалабара йола парте XXV съезда решенеш толаме кхоачашъе, 1977 шера дукха ялат доаккхилгеи планахи тIайийцача социалистически декхарехи долчул дикка дукхагIа паччахьалкхенга ялат дохийта торо хулийтилгеи Iалашде республика коммунисташи берригa къахьегамхойи оарцагIбахара боккха организаторскии политическии болх чакхбаккхарах.

СовгIат дIаделар КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела Л. И. Брежнева.

СовгIат дIалуш зале бар новкъостий Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, Д. А. Кунаев, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, М. А. Суслов, Д. Ф. Устинов, Г. А. Алиев, П. Н. Демичев, П. М. Машеров, Б. Н. Пономарев, Ш. Р. Рашидов, М. С. Соломенцев, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, К. У. Черненко, Я. П. Рябов, К. В. Русаков, хIаьта иштта СССР-а Лакхехьарча Совета Президиума Председатела заместитель А. Ф. Ватченко, СССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь М. П. Георгадзе.

СовгIат дIалуш къамаьл дир нов. Л. И. Брежнева.

Жоп луш къамаьл дир нов. В. В. Щербицке.

(ТАСС).

УРУС-МАРТАНОВСКИ БОАХАМАШКА

Сийлахь - боккхача Октябра дикача балхаца накъабахара хьинаре къахьег Урус-Мартановски района кхашка балхаш дераша а хьайбаш леладераша а. Дукха ха йоацаш итогаш йир укх шера хьалхарча бархI бетта «Гойтинский» совхоза хьайбаш леладераша баьча балха. Хьалхара моттиг яьккхай доярка М. Дакаевас. Ший групперча хIара Iаттагара цо яьккхай 1720 килограмм шура, декхарца тIайийцар — 1220 килограмм йолча. Цунга гIорташ дика болх бир дояркаша Сардалова Жовжас, Имурзаева Пазус, Кадырова Эммас, кхычар.

Ерригача совхозе шура йоаккхилга 126 процента, паччахьалкхенга дулх дохкара бархI бетта план 106 процента кхоачашъяьй. Хьайбай продукташ яхара дерригача доакъошка даьхача толамех районе хьалха латт «Гойтинский» совхоз.

ВогIа дац хьокхамаш «Урус-Мартановский» совхоза хьайбаш леладерий а. 12 сентябре нйс бетта шура яккхара план кхоачашъяьй цига. Паччахьалкхенга цу хана ехка шура 350 тонн яр. 15-гIа сентябрь тIакхоачаш совхозо паччахьалкхенга дехкад 50 тонн дулх, план 53 тонн я.

Сихденнад хьажкIаш чуэцара балхаш «Солнечный» совхозе. Уж балхаш дIадоладаьча хьалхарча деношка хьатта хьакхаьчар 150 тонн хьажкIаш. ХьажкIаш чуэцача къаьстта дика болх бу механизатораша Исраилова Халипата, Тарамов Шарпудде, Товбулатов Нурде, кхыбараша.

СихагIа ялат чуийца а даьккха паччахьалкхенга дIакхачийтар да Октябра цIейга цар дахьа лерхIа совгIат.

С. МАДАГОВ.

ОКТЯБРА СИЙНА ЙОЛЧА ВАХТЕ

Дукха ха йисаяц Сийлахь-боккхача Октябра цIей хьатIакхача. Города районашка, предприятешка, дешара заведенешка итогаш ю СССР кердача Конституце проект ювцаш баьча балха.

— Парте райкома болхлоша, юххьанцарча партийни организацеша беррига массово-политически болх тIаберзабаьбар къахьегамхой коллективашкеи нах бах-бахача моттигашкеи кердача Конституце проектах кIоаргагIа дувцара, — аьлар КПСС Октябрьски райкома секретара Кизилова Любовь Павловнас. — СССР кердача Конституце проектах дувцаш партийни, болхлой, комсомольски собранеш хиннай. Вай мехка Керттера Закон довзийтара вIашагIъелла болх беш яр эзар гаргга группа.

Нах бахача кварталашкеи улицашкеи кердача Конституце проектах лаьца къамаьлаш дир КПСС райкомеи «Знание» обществаи докладчикаша, лектораша, районийи городскойи Советий депутаташа. Наха юкъе агитационно - массови болх беча хьинаре дакъа лаьцар 700 совгIа агитаторои 300-нел дукхагIа волча политинформаторои.

Кердача Конституце проект ювцилга дика вIаштIехьдаьккхадар «Промавтоматика» ВНИПИ, «Грозгипросельхозстрой» института, вагонни депо, локомотивни депо агитколлективашка.

Кердача Конституце проект ювцача дакъа лаьцар района 65 эзар гражданаша. Цар еннай 7 эзар гаргга предложени.

Района къахьегамхой политически къахьегамеи хьинар айдаьд кердача Конституце проект шерра ювцаро. Доккхий толамаш доахаш накъабаха лерхI цар 4 октябре хьаеллача СССР Лакхехьарча Совета сессена, Октябра юбилейна. Из цIей хьатIаххачалехьа иттлагIча пятилетка шин шера задани кхоачашъе лерхIаш ва 800 болхло. ХIаьта вагонни депора слесараш Паничкин, Акимичев, Имхаджиев, Герасименко, сварщик Шульга, токарь Ибриз хьогтехьа а денз 1978 шера сентябрь чотах къахьегаш ба.

Я. БУБНЕНКО, пенсионер.

ТIадоагIача шера чотах

Грозненски «Автоспецоборудование» яхача опытно-экспериментальни завода дукххача болхлоша, бригадаша лаьрхIадар Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дизара денга иттлагIча пятилетка хьалхарча шин шера задани кхоачашъе. Уж декхараш ханал дукхха хьалха кхоачашдарах рапорт деннад заводерча 160 совгIача болхлочо, бархI бригадас.

Болхлошта юкъе эггара хьалха пятилетка хьалхарча шин шера задани кхоачаш а яь июлеи августеи бетташка денз тIадоагIача шера чотах къахьегаш ба литейни цехера модельщик М. М. Закаева, кузнечно-заготовительни цехера резчик Е. Насрудинов, механо-сборочни цехера токарь Ю. М. Гечибаев, кхы дукхха бараш а.

Укх юбилейни шера юхейисача хана цар тIадоагIача шера чотах арахецаргья итташ эзараш сомий маьха тайп-тайпара продукци.

Б. КОСТОЕВ.

ПАРТИЙНИ ДЕШАРА БОАРАМ АЙБЕ

ХIанз дIадолалу республикерча къахьегамхой политически экономически дешара системера керда шу.

Партийни комитетий собранешка, пропагандистий районийи городскойи совещанешка дийцад дешара кердача шера кийчбаларах дола доп, дIададахача дешара шера хинна кхоачамбоацараш техкад, кердача 1977—1978 дешара шера уж юха керда ца дувлийтара чакхдаха аьнна хьалда гIулакхаш белгалдаьд.

ДIадахача дешара шера итогех дувцача хана белгалдаккханза даргдац, дукхача моттигашка занятеш формана мара ца лелаяьлга, теоре лоархIаме положенеш цхьайолча хана вахарца, коллективашта хьалхашка латтача декхарашца ювза ца йолийташ Iомаяьлга. Цудухьа хIанз а кIезига бац занятеш хайра теркал ца еш, материал кIоаргга ца Iомаеш, шоаш Iодийшар юха керда дахарах кхоачамбаь дуташ, уж практикаца ювза, шоашта эшаш йола выводаш царех е ца хьожаш хинна дешаш баьгIараш.

КПСС обкома V пленумо хьагучадаьхад бахача наха интернациональни атеистически кхетам балара беча балха тIара цIенхаштта кхоачамбоацараш, белгалдаьккхад цу балха эффективность лоха хилар.

Республике хIанз а моттигаш я къаьст-къаьстача нахатахьара националистически шовинистически гIулакхаш гучадувлаш, мехкарий удабеш, вIаши озабезамаш деш, дынахи ширача замахи юхедиса зуламе гIулакхаш леладеш. Дына харц уйлаш цхьаболча наха дег чу ювшаеш хиларо мел ду цар общественни къахьегамен хьинар, новкъарле ю пролетарски уйланца наха кхетам балара. Иштта нийсденнад из ширача замах юхе а диса быте леладеча зуламеча гIулакхашца, дын Iаьделашца лоаттабеча къовсаме партийни организацешна беш бола болх хIанз а дIатIагIорташ ца леладар бахьан долаш.

Назрановски, Малгобекски, Сунженски, кхыча районий цхьайолча семинарски группашка формана мара леладац дешар, моттигерча вахарера саготагIа йола проблемаш цкъаза вIалла теркал а яц, цудухьа цхьа бахьан доацаш дац семинарашка деша баьгIа дукхкхабараш, хьинаре къовсамхой а хинна дынах юкедисачен националистически гIулакхашта духьал ца бувлар.

Комсомольций кагирхойн дешар вIашагIдоллаш беча балха тIа а иштта цIенхаштта кхоачамбоацараш долаш моттигаш я. Дешара цхьанна а формага чулацийтавац республике болх беча кагирхоех 4 эзар совгIа саг, цу даькъе ВЛКСМ 1258 член а. Къаьстта а доагIа из Шелковской, Надтеречни, Советски, кхыча районий комсомольски организацешта.

Наьха санна кхоачамбоацараш долаш моттигаш хиннай экономически дешар вIашагIдоллача а. КПСС райкомашкеи горкомашкеи, предприятешка, колхозашкеи совхозашкеи вIашагIъеххача экономически советашца даиза даргдоацаш методически теоретически новкъостал даьдап пропагандисташта экономически образоване системера дешара процесс тоаяра. ХьалхагIа а мо мара къахьегамхой экономически дешарга лерттIа дIахьажац министерстваш, ведомстваш, боахама органаш.

Дукхха моттигаш я экономически дешар вIашагIдоллара приказаши распоряженеши тийлача цар кхоачамбеш. кулгалдеча кадрай, специалистий, болхлойи колхозхойи дешар вIашагIдолларгеи цун чулоацамгеи, хилиза ярийоаца дешара-материальни база хьаярга, боахама дешашта аналитически материалащцеи текущи информацецеи уж Iалашдеш. Цу гIулакха юстара латт цхьайола профсоюзни комсомольски организацеш. [illegible]

болх лелабе царна харга ца хьожаш хьахерж.

Цхьайолча партийни организацешка хIанз а кIезига ба комсомольски политически дешара системе болх беш бола пропагандисташ — КПСС членаш. Пропагандистий идейно-теоретически боарами методически говзали лакхъяра кхоачамболаш новкъостал дац пропагандистий гIулакхда передачаш ярга лерттIа дIа ца хьожача, дикагIболча пропагандистий опыт кIезига вIашагIтохача кепайоазоно, радиос, телевидене.

Шерра дIаяьржаяц республикерча пропагандисташта моральни поощрени яра тайп-тайпара формаш.

Марксизм - ленинизм Iомаярца лаьпа цу тайпара никъ парте XXV съездо дIадийхарашта, КПСС ЦК Пленумий решенешта гаьна ба.

Политически экономически дешара системерча дешара кердача шера кийчлуш йолча республика партийни организацеша, КПСС ЦК соцамаш кхоачаш а деш, хьалха гIулакхаш чакхдаьхад коммунисташтеи парте боацарий активаи дIахо идейни кхетам дикагIа балара, хьалхагIа хинна кхоачамбоацараш дешара кердача шера дIададахара.

Дешара кердача шера шоай керттера уйла политически экономически дешара теоретически боарами низи лакхбара, хIара коммунистои парте боацачои марксизма - ленинизма лардера принципаш, КПСС XXV съезда материалаш, съезд хинначул тIехьагIа яь КПСС Центральни Комитета решенеш, Iилман коммунизма теории практикеи дIахо творчески дегIа а йоалзеш, КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела новкъоста Л. И. Брежнева яь докладаши къамаьлаши Iомадара тIаерзаергья.

Укх шера занятешка гIоргва 160 эзар совгIа саг. Болх беш хургья 400 совгIа юкъхьанцара политшкола, 760 совгIа марксизма - ленинизма лардий школа, 700 совгIа коммунистически къахьегама школа, эзар совгIа экономически школа, комсомольски дешара 500 гаргга кружоки семинари. Цу даькъе алхха Назрановски районе политически экономически дешара тайп-тайпарча формашкеи системашкеи дешаш хургва 6000 гаргга саг, дIададахача дешара шера хиннарел 1500 саг дукхагIа, цу даькъе партийни дешара системе дешаш хургва 1600 совгIа саг, соахкарчул 200 саг дукхагIа. Иштта Сунженски районе а — веррига дешараш 8000 саг, соахкарчул 1000 саг дукхагIа, цу даькъе партийни дешара системе 3110 саг, соахкарчул 200 саг дукхагIа, Малгобекски районе — 6500 саг, соахкарчул 1000 саг дукхагIа, цу даькъе партийни дешара системе 2000 совгIа, е соахкарчул 400 саг дукхагIа.

Дешара кердача шера кийчлуш, КПСС обкома пленума решенеш кхоачаш а еш партийни организацеша чIоаггIа болх бу партийни дешара системах республике бахача наха интернациональни атеистически кхетам балара проблемаш Iомаяра пайда эцар духьа.

Назрановски, Сунженски, Малгобекски, кхыча районий дукхагIа йолча семинарски группашка интернациональни атеистически тематика проблемаш Iомаергья: «Къамий дешах бола В. И. Ленина болх — КПСС-о лелаеча къамий политика теоретически ларл», «Материалистически мировоззрени чуйоссари дынах юхедиса хIамаш дIададахара ваькъаши», «КПСС XXV съездо къамий отцошенеш дегIаахара актуальни проблемаех яхар», «Iилман атеизма курс», кхыяраш. Декхар оттаду семинара идейно - теоретически боарам айбе, цун эффективность лакхъе.

[illegible]

тийни комитеташкара дIадех балха цу участкана кулгал хьалдагIа делга.

Советски общество, социалистически халкъа боахам дIахо дегIакхувлара хIанз лаьрххIа хьалхашка этта декхараш Iилман хьисапагIа хьагойташ, наха идейно-политически, къахьегама, нравственни кхетам чIоагIагIа балара низ бола фактор а хинна дIаотташ хила деза политдешар. Экономически дешар дIахо эргадаьккха тоаданза, цун эффективность лакхъянза, республика къахьегамхошта хьалхашка латта декхараш толаме кхоачашдара тIадерзаданза даргдац. Къаьстта уйла тIаяхийта еза кулгалдеча кадрай экономически кийчо дIахо эргаяьккха тоаяра, дешара чулоацами из вIаштIехьдоаккхалгеи тоадара, цу гIулакха деча кулгала боарам лакхбара, Iоаяьча опытах биззагIа пайда эцара.

Къаьстта дика да къахьегача коллективашка боккъонца дола творчески хьал оттадара, новкъосташха цхьана гIулакхаш леладайтара, производствана доал дечеи наха кхетам лучеи хIаране хьинар айдара гIулакха вIаши бехктокхам хетаргболаш кулгалдеча кадрай лоархIам айбар. Управленческо-организаторски гIулакхий формаши методаши эргаяьха тоаяра новкъостал де дезаш да экономически дешар.

Комсомольски политически дешара деча кулгала боарам лакхбанза, кагирхошта марксистско-ленински кхетам балара, советски халкъа революционни, тIема, къахьегама традицешца уж хьалкхебара, комсомольски пропагандисташ дикагIа хьахаржаран балхаш тIа дIанийсбарал уйла чIоагIагIа тIаяхийтанза яргьяц партийни организацеш. Комсомольски политически дешара системера пропагандисташ керттерча даькъе КПСС членаши лакхера образовани йолаши хулга вIаштIехьдаккханза даргдац.

«КПСС XXV съездо дIадийхарашка хьежжа партийни дешара хьалхашка оттача декхарий хьакъехьара» КПСС ЦК соцам кхоачаш а беш, республика партийни организацеша тоаданза даргдац пропагандистски кадраш хьахаржара, Iомаяра, хьалхкеяра гIулакх, из гIулакх берига идеологически болх дIахо айбара къаьстта боккхача лоархIаме а хеташ.

Марксистско - ленински теори, КПСС политика, производства боккъонца йола экономикеи хьалхалатта опыти дика йовзаш, пропагандистски говзалах кхеташ хила веза пропагандист.

СССР Лакхехьарча Совета ворхIагIча сессе болх беча деношка дIадолалургда дешара шу — цу гIулакхо къаьстта лоархIам болаш хилийта еза юкъхьанцара занятеш. АргIагIа йоацача СССР Лакхехьарча Совета сессе, коммунизм хьалъеча, мехка политически исторе чухь белгалдаьнна доккха хIама хиларах тарра керда Керттера Закон тIаэцара лоархIам ма-барра дIа а гойташ чакхъяка еза уж.

1978 шера январе денз юха а Iомаде деза хьалхагIа дIадоладаь хинна предметаш. АргIанара курс чакхъяьккха баьнна деша багIараш кердаяр Iомае болабала мегаргба, СССР керда Конституци а кхыдола лоархIамегIара партийни пачхьалкхенни документаш юкъе а оззаш. Партийни дешара система юкхьанцарчеи юкъерчеи звенона, комсомольски кружокашта кхыча предметашца цхьана могаду «ДегIаенача социализма Конституци» яха белгалагIа йола курс Iомаелга.

Политически экономически дешар даим тIадерзадеш хила деза деша багIарий марксистско - ленински уйла хилийтарап из дегIакхувларап, вахарерча хIамашца классови никъ лелабара, карарча хана гIула- [illegible]

Л. КОДЗОЕВА,
КПСС Нохч-ГIалгIай обкома Политически дешара ЦIен заведующи заместитель, экономически Iилмай кандидат.



Батумски порт — мехка эггара къулбехьера яр я. Укхаза хIара дийнахьа тайп-тайпарча моттигашка дIаух мухь тIабола теплоходаш.

СУРТА ТIА: Батумски форда порта мехкдаьтта чудотташ йола участок.

ТАСС фотохроника.

СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ ДОАЛАХЬЕ ЛОРАЕ ЕЗА

Ховш ма-хиллара, къахьегамхой хьинари инициативеи совъяккхара, берригa боахамий гIулакхаш тоадара доккха маIан долаш я социалистически яхь. Коммунистически парте боккха лоархIам бу берригача наьха хьинар дегIадоалладара. Тахан цо хIара коммуниста, хIара партийни организацена, хIара партийни комитета хьалхашка оттадаь декхар да КПСС XXV съезда решенеш кхоачашъеча шоашкара доагIа дакъа юкъелахьар.

Сийлахь - боккхача Октябра 60 шу дизара даха ма-доаггIара накъадахара а СССР кердача Конституце проект ювцара а хетаяьча собранешка кхы а доккхагIа декхараш тIаийду болхлоша, специалисташа, гIулакхерча наха. Къаьстта боккха лоархIам болаш хилар «ТIехьабусараш боацаш бе болх» яха болам.

Цу боламо новкъостал ду тIехьабусараш хьалхле лелаерашта тIехьа кхебе, шоай планаш кхоачашъяра, коллектива планаш а декхараш а кхоачашдара нах оарцагIа баха. Из болам дIаболабаьча город Ростове опыт Iомае яха хилар вай республикера лаьрххIа йола делегаци. Иштта цу деша хетаяь яр КПСС Нохч-ГIалгIай обкома VI, КПСС Назрановски райкома X Пленумаш.

Цу Пленумий решенеш кхоачашъяра оарцагIа а баьнна укх шера бархI бетта йола продукци хьаярен из йохкарен планаш 25 августе кхоачашйир тха трикотажни фабрика болхлоша. Планал совгIа ара а хийца ехка продукци 70 эзар сома маькa я, хIаьта товарни продукци йохкилга дIададахача шера цу ханаца нийсдича 17 процент дегIаденад. Ер карара шу доладелча денз хьаяьй 3290 эзар трикотажни издели, 1976 шера бархI бетта яьр 2242 эзар мара ца хиннача. Бетта болхлочо эца алапий 8 процент тIаккхийттад. Юкъера лаьрхIача 100 сомал кIезигагIа дац болхлочун алапи. Дикка дукхагIа пайда эц балха ханах, болхлой хьайибелгеи дIабувлилгеи лохденнад. Оаха арахеца продукци дикагIа хилийтарца из хIанз наха къердаш я.

Бакъда, долаш да ла йиш йоаца кхоачамбоацараш а. Карара шу доладеннача хана денз гучаьннай къоалаш даь дуккха моттигаш. Цул эхь долашагIа фу хила йиш я вай хана? Хала хете а ца аьлча далап цу къуща къовсам лоаттабара меттел цар га даха гIертараш а болга. ДукхагIча даькъе кулга цIена боацараш балха а тIехьа латта нах ба. Царна эхь хетац ше даьча къоала кхыбараш кIала уттабе. Вайна дика ховш да советски законо къоал даьр а из къайла вихьар а цхьатарра бехктокхаме озилга. Из кхета а деш социалистически доалахьена тIаккхувдарашца къовсам лоаттабар массане а юкъара декхар да.

Фабрика коара лечкъаеш хIамаш ара ца яхийтара тIахьожам лоаттабу тха активисташа. Иштта тхо хьеж гIулакх довцаш нах фабрика коагIолла дIа-юха а лелаш балха тIара ца бувлийта а. Укх тIехьарча хана тIахьожам лоаттабар бахьан долаш ха зехьа йоаяр лохденнад, коара хIама араяьнна а яц.

М. САЛТАМАКОВ,
Назрановски трикотажни фабрика закройни цеха контролер, персональни пенсионер.

Октябра 60 шу дизарга

ПаьтIамата тIема денош

Назрановски районни музее кхыча материалашта юкъе хьаптеха доал йоккхача сага карточка, наькъе тIа ЦIеча седкъа орден а йоаллаш. Уллув яздаь да лоацца газетни мугIараш: «Мальсагова Сулейма ПаьтIамат (Пхьиле - Къонгий юрта яь).

ЮртагIа дIаьравоаллашехьа хьаьар окопаш. Гобаькка пхорчаша шокарч еттар. Лаьтта бадар доарахой а даьний а. Къойахий сутара даа болабелар йоIо дена даар. ДегIIара баркал йоахар цар ПаьтIамата. Цхьабараш из сихъе баьлар, окопашта юхера дIагIо, яхаш: воша а вийнав хьа, дIагIо, дIаяла, цахоеш хинна а, хьона а хIама хулий хац.

Бакъда, ПаьтIамат ший цаI мара воаца воша вийнача тIема юкъера ншта дIайохалургйолаш яцар. Патронаш хьатIакхахьа, шийна ховча бесса доарахой човаш ехна йолаелар из. Цу дийнахьа чов йир ПаьтIамата.

Граждански тIема шерашка ше яьча лаьтта хиннача дукхача лоархIамеча событешка нийсъелар из. Деникинцашта духьал тIом беча дакъа лоацаш хилар Пхьиле-къонгий юрта, СоагIапча, Инаркъе.

ТIом беча дакъалоацаш хилар...

ХIанз кхийнача тIехьенна байнабац тIом, дIаяха бирса ханаш царна книжкаш тIара мугIараш а хинна къаеннай. ХIаьта а хиннар унзарегIа дар хIанз хетачул. ПаьтIена дагадоагIа цхьадараш. ДагадоагIа из ди а.

...Сатоссаш леттар. Ди боккъонца даьржадецар. Iан юкъ йоллашехьа, лоа дацар ара. Екъача шелало кетарех хьерчийтар юрта эгIа, «бIарг лакха» вода ши воккха саг. Тхьайса яр улицаш. НаIарга гIолла уж тIехбоалеш хезача, наг-нагахьа жIали Iахар, кхы хIама дацар сомал гойташ. Евлоев Бумбарга Хьатуи Хамхоев Чонтий Къахьармеи шиъ араваьннар Iийкъе гIайттачул тIехьагIа, «окопаш йолчахьа фуд хьаж вай», аьнна.

Кагий нах бар цига бийсана «ха де» дезаш, хIаьта а, «тхьайса бий а мича хов...» аьнна болхар къоаной...

Сатийна яцар ха. Февральски революци хинначул тIехьагIа Времени правительства дукха хIама ца деш, ше хиннача бесса йитаяр къаьнача Iаьдала балха органаш. Наьха хьакъ дуаш хинна цаIаш дIабаьлча цар метта кердабараш хьаэттабар. Къахьегама адамашта оатто яхьаш хIама хиннадацар.

Раьза бацар нах. Из хойташ хIамаш каст-каста уттар. Апрель бетта Грозне Къаьнача промыслай болхлоша Временни правительства тIема политикана духьала протест кхайкайир. Нохчашкахьа ГIойтIарча наха бIаьхийчар хьунаш тийдар, цар лаьтташ дIа а лийца аьхар.

ДегIабоагIача революционни боламо корзагIбаьхача цун моастагIаша шоай низ кхоачар дора из болам бохабе гIерташ. Казакий эпсараша чу а хьийлха йохайир Грозненски Советий цун балха эррига организацеши, Совета членаш лийцар. Революционни уйлаш йолча болхлошта низаш дир.

Йохайир Советаш Хасав-Юртеи Веденои.

31 декабре Владикавказера Совет йоха а яь цун президиума членаш Ной Буачидзеи Мамия Орахелашвилии лийцар.

Бахьанах ца лоацаш виса большевик, лоаман къахьегама наьха доттагIа С. М. Киров Пятигорске дIавехар.

ЦаI шоллагIчул унзарагIа дар хоамаш. «ХIанз-хIанз чухоахи», «Моздоке дийцад йоах», яхаш хьахозар. Цу юкъе каст-каста керда провокацеш йора контрреволюционераша. Массехаззе Пхьиле-Къонгий юрта йистте хьал а ена, юрта хьачу пулемет а йийтта дIахаьр кIай-казакий броневик. Iаккха дIаара а баьнна, из юхе хьал ца ахийта, наькъ тIара рельсаш хьалийцар наха.

Гурахьа, октябрь бетта, ши бIаь гаргга баьрий юрта йистте хьал а вена, топаш етташ дов а даь дIабахабар.

ЧIоаггIа дагайоаллар кIайбарашта революционни уйлаш йола ГIалгIайча. «Назрановски округ я хIанз кхерамегIа бола кхуврч, цига лоамароашта а казакашта а юкъе чIоаггIа йоаржаяь лелаю большевикий агитаци», — яздаьдар терско-дагестански эскарий командующе инарала Половцева Кавказски тIема округа командующега.

Фе хила везаш яр ха. Цудухьа бийсана а дийнахьа лорайора юрташ.

...Юртал арабоаллаш бIарг кхийтар къоаной Iаьржа морх санна боагIача казакий бIух. Карабулакагахьареи юрта тIехьашкахьареи ши оагIув лаьцца дар эскар. Юкъе гIашлой бар, йистошкахь баьреш бар. Из сурт бIаргадайча цIаьхха лоацабелар боккхий нах.

— Оарц, оарц, — эккхийтар цхьанне. — Оарц даккха дезаI.. Тийша болх ба ер...

— Ва-а нах, гIоетта, тIом боагIа, — аьнна цIоагIа техар шоллагIчо. Дехьа а сехьа а коашка чубайдар уж нах гIоттабе.

Ваьн-ваьннар воалаш, долчо герз хьаэца мара ца кхоабеш араделхар нах. ХIаьта а тIехьайнса сихал яр из — кIайказакеш цу хана юртагIа чубеннабар. Улицашка, цIеной уйчеш тIа еттар вIашка.

Берашта, исташта — бIаргавайначоа дов дора чухьийлхача кIайказакаша. Къахетам цхьаннех а бацар.

Юртахой а бацар ладара. Шалта, шода, бел — тIаккхаьччар дар герз, кхыметтел кхалнаьха а. Цу ханналца тхьайса илла юрт, шин-кхаь минута тIема гарнизон а хинна гIеттар. Кхерам фуй хацар бирсбеннача наха. Тийша болх баьча кIайбарашта духьал эгIазал яр хIара дег тIа, хIара бIаргашка йоагаш.

Эггара хьалхарчарца кхаьчар тIема ара Султыгов Сулейма-Хьажий Хоасбот. Массехк баьрий мара вацар уж дукхагIа кIайказакаш гулбеннача цар чухехкача хана — ха яцар новкъостий гулбаллалца хьежа, сихагIа човхаве, эккхаве везар моастагIа юртара. ДIаюха бехар казакаш, михо бахьаш санна боагIа баьреш байча. ХIаьта а берригней кхензар кIалхара бовла.

ШоллагIча атаке меттахьа топ кхийтар Хоасбота. Вежачул тIехьагIа топ теха вийра цо ший метта кхы цаI.

— Майра хилалащI Лелхабе моастагIийI — яхаш цIогIа деттар Iажиг-къонгий Лорс-Хьажас, баха безачахьа бIухой дIа а хьежабеш. Цхьа воIи вошеи вийначул тIехьагIа а латаш вар из. Бакъда кхоалагIа дакъа (шоллагIвола воI) шийна хьатIадеча лоадаланзар — дог даьттIа вежар цигга. Уж вишь цхьан каша дIавеллар юртарча наха дов сецачул тIехьагIа.

Патронаш яхьа, хий да, кхычоа — сих-сиха ухар нах тIом бечара юрта юкъе хьачу. Хьанехка топ кхийттай, хьанехка чов яьй, из вийнав — тайп-тайпара дар цар кхухьа хоамаш. Во кхаъ бера Сулейма-Хьажийга а царех цхьан хоамо. Вохан зар воккха саг Хоасбот вийнав аьлча. Дог доахар: чов хинна а дийна висавий-те, яхаш. Кхайкар из мухь бетташ елхача ПаьтIаматага.

— Делхаро хIама лургдац, йиIиг, аьлар дас, — йолле хьаэца са гIовгара телчеи патронаши. — Хьа аргIа тIаккхаьчай деная дIахьокха.

Сиха яхар ПаьтIамат тIом болча ара.

Цу хана, шин оагIорахьара юрт хьалоацаш яьха хинна окопаш йиза яр тIемахоех. Гонахьара хIама ца зуаш кхаьчар из тIема юкъе. «Леталаш, къонахий, метта ма вайталаш моастагIа», — йоахар ПаьтIе ше дов дешехьа. «ДIаяла, ювогIья хьо»..., яхаш, тIема юкъера йоI дIаякхха гIертар юртахой.

Патронаш тIаккхухьаш, дезачоа хий даьхаш, доарахочун чов ехкаш — кадай яр ПаьтIи, гонахьа вIалла тIом боацаш санне.

Бакъда ше цхьаь яцар из. Деттача пхорчашта кIала къонахий денал уравуттадеш бар кхийна мехкарий Кузьгова Оакий Наси, Келигова Элжаркъий Боахо. Шоашка дикагIа ладувгIийта, геза тазах хIама етташ таташ а деш, кхайкар уж тIемахошка: «Ма дохалаш кIантий, дехача дийнахьа, ма ялийталаш моастагIий ка», яхаш.

Дехьеи сехьеи легача наха юкъе леплашехьа, пхо летацар майрача йоIах, Плиева Iисий ПаьтIаматах. Из кхоайора пандара курача ешарца окопашкара тIемахой гIоттабе, топ кхийттачун чов ехка...

Дика дагадоагIа уж сахьаташ тIема юкъе хиннача Гарданов Темарбота · Тухана, цу хана 14 шу даьнна хиннача Евлоев Пармаха Iаьлийна, Гарданов Хьусен-Хьажий Iумарийна, кхычарна.

Цу дийнахьа боабаьб Евлоев Элбазкъий ГIаьбартеи Элберди — ши воша, Элбердий сесаг Салимат, Йиспий Ахьмад, Чамига Черсе, Хьотой Яхьи, Аджигов Лорс-Хьажий шиъ воIи вошеи, Яндиев Элмарзий Ахьмад, Гиреев Чончара Чада, Султыгов Сулейма-Хьажий Хоасбот — Мальсагова ПаьтIамата воша...

Граждански тIема деношка тIом леттар Инаркъе, Долакова, СоагIапча. Цига а чакхбалийтанзар гIалгIаша Грознегахьа баха гIерта моастагIий шоай юрташка гIолла. Деникина эскарцарча шин пластунски батальона духьал эттар кхерам ца боезаш хинна Гарданов Тоархо - Хьажа хьалха а волаш, цу юрташкара нах. Цу тIам тIа кIайберех вийнавар 860 бIухо.

Дуккхабараш чуберзанзар делалашка цIеча партизанех а. Цу тIема доакъашхо хиннай Мальсагова (цу хана Султыгова) Сулейма ПаьтIи. Ший наьна вешийца Гарданов Тоархо-Хьажийца. ЦIераш ца йовзе а дагадоагIа доарахой човнаш йийхка, уж кхерама кIалхара хьатекххабаь. ХIанз а бохам болаш бувц Вознесенске кIала хиннача тIем тIа вийна Боков ГIалиха Халил, тIом бита а битаь, цхьаькъа вордаца, гаьна боацаш деникинцаш а лелаш, ше СоагIапча вихьа никъ...

МоастагIий вай мехкара лелхабаьчул тIехьагIа а хиннац ПаьтIамат аттача моттигашка. 1924—44-чей шерашка Назрановски юртсовета председатель хиннай, районе коллективизаци еча хана советски болхлочоа доагIгIаш дола дакъа лаьцад лоаман кхалсаго. Цул тIехьагIа, ялх шера колхоза болх беш хиннай Кустанайски областе. ХIанз пенсе тIа я.

Граждански тIема хана цIе партизан йолаш а, цул тIехьарча шерашка халкъа боахам дагIабоалабеча цо хьийга къа а лоархIаш, Мальсагова Сулейма ПаьтIамата Советски правительствос еннай ЦIеча Седкъа орден, «1941—45 шерашка Сийлахь · боккхача Даьй-мехка тIема хана дика къахьегарахи», «1941—45 шерашка хиннача тIема 25 шу дизарахи» ши медаль.

З. ДАУРБЕКОВ.



СУРТА ТIА: Мальсагова Сулейма ПаьтIамат.

Автора сурт.

ПАРТИЙНИ ОРГАНИЗАЦЕШКА ОТЧЕТАШИ ХОРЖАМАШИ

ЛАКХБЕ БЕЗА КОММУНИСТИЙ БЕХКТОКХАМ

Назрановски «Электроинструмент» завода къахьегамхоша дика болх баьб иттлагIча пятилетка шоллагIча шера. Цу завода коллектив хIара шера дика болх барах вай республикански Сийлен улга тIа йоах. Цул совгIа 1976 шера йиъланIча квартале, укх шера хьалхарча 6 бетта промышленни предприятешта юкъе цхьолагIа моттигаш яьхар цар. Нохч-ГIалгIай обкома, Министрий Совета, Облсовпрофа, ВЛКСМ обкома карара кара тела ЦIе байракх еннай цу коллективана. 1976 шерац, нийсйича продукцена реализацияра боарам 19,2 процент дегIабенаб, хIаьта укх шера бархI бетта 100,4 процент кхоачашъяьй производства план, лакхъеннай къахьегама овсарле а. Укх шера планал совгIа маьхальяьккхай 33000 сом мах бола продукци.

Къахьегамхоша шоай торонашка а хьежа «ТIехьабусараш боацаш бе болх» яхача девизагIа, Октябра 60 шу дузача укх юбилейни шера шерра яхь я йоаржаяь, социалистически декхараш тIаийцад. 7 ноябре шера план кхоачашъеи планал совгIа 40000 сома продукци маьхала яккхеи лерхI цар.

ТоъаI дукха болх баьб укхаза уж декхараш кхоачашдара. Заводе 500 саг ва шиший производственни планагIа болх беш. Производства эффективность лакхъяра юкъейоалаяьй тайп-тайпара технологически оборудованеш, балха овсарле лакха йола автоматаш, станокаш, ахавтоматаш. БархI бетта 45 эзар сома пайда баьб цу мероприятеша. Завода коллективера хIара саг белггалара тIаьйца декхараш долаш хилийтара, хIаранена ше а кхычар а даьчох хьахинараш дIадовзийтара де дезараш каст-каста дувц цехий, участкай партийни, юкъарча собранешка, болхлой болх беш боаххача моттигашка.

Дукха болхлой, инженерно-технически болхлой укх шера экономически знанеш Iомаеш хургба. Заводе болх бе йолалургья 700 саг чу а лоацаш, ленински хьисапе боахама доал дара болхлой, инженерно-технически болхлой Iомабеш йола школаш. Экономика йовзийта ца Iеш производства чура къайленаши кхоачамаши хьагучадаха а царех пайда эца а Iомабергба уж. Интернациональни, атеистически кхетам балара заводе болх беш я методически совет, КИД. Хьинаре болх барца белгалбаьннаб коммунисташ производственни диспетчерски отдела начальник Зурабов Мухьмад, центральни завода лабораторе инженер Богатырева Золотхан, къахьегама, тIема ветеран Имагожев Iалаудин, кхыбараш.

Итташ коммунисташ ба социалистически яхье хьалхалатташ а из гIулакх вIаштIехьдоккхача хьинаре дакъа лоацаш а. Масала, ерригача районе дика вовзаш ва коммунист Котиев Ахьмад. Цо хьаяь продукци тIехдика мара хилац. ДIаяха пятилетка цо кхоачашйир кхоъ-ах шера. Ер пятилетка шин шереи ах шереи кхоачашъе аьнна дош деннад цо. Цо дуккхааа яьхай «Социалистически яхье котваьнар» яха ЦIе вымпелаш. Иштта хьинаре дакъалоацаш ва из завода коллектива а района а общественни вахаре. Из хержав КПСС обкома членалла, дика кхоачашду цо завода ший лоIамеча халкъа дружина командира декхараш а.

Ший заводаца цхьана хьалхкхийна саг ва токарь Сагов Поакъап. Юкхьанца токара болх Iомабе дIаволавелар из, хIанз из ва эггара дикагIвола токарь. Укхаза дIанйцар из парте мугIарашка. Коммуниста Сагова участка болхлошта, къаьстта кагийча наха юкъе хьинаре чакхбоах атеистически, интернациональни кхетам балара болх. Общественни балха юкъе дика дакъа лацарах партбюро членалла хержар из.

ХIаьта а отчетни доклад яьча партийни бюро секретара Местоев Хьасана а собране къамаьл даьча коммунисташа къаьстта уйла тIа а йохийташ дийцар завода партийни а боахама а балха тIа нийслуча кхоачамбоацарех, уж сихагIа дIадахара а дIахо болх тоабара а де дезарех.

Собране белгал ма-даккхара, завода коммунистех берригаш а бац шоашта тIадилла гIулакх кхоачашдеш. Партийни собранешка ца ухаш, шоай ханнахьа членски взносаш дIа ца телаш пхи бутта гаргга лийлар коммунисташ Тангиев Идрис, Мальсагов Алихан, Кусиев Поакъап, Муталиев Алихан. Геттара во лела волавелар тIехьарча хана Сийлахь-боккхача Дай-мехка тIема а завода а ветеран, Октябрьски Революце орден енна Гизатуллин Мубаракша. Цо укх тIехьарча хана хьалхагIа мо болх бац, къаракъ а мелаш делалех лета волавеннав. Дика болх беш вар хьалха литейнопрессовни цехера прессовщик Сагов Урусхан а. Цунна завода коллектива юкъера белгал а ваьккха ВЛКСМ ЦК Знак еннаяр. Из вар КПСС членалла кандидат. ХIанз балхара дIаваьннав из. Цу цехерча коммунисташа, иштта секретара нов. Трифонова ший ханнахьа новкъостал ца деш, боаггIача тайпара теркал ца беш битар дикагIбола болхлой. Цу масалаша хьахьокх партийни организаце ший болх коммунистий бехктокхам ай а беш тоабе безилга.

Геттара во лел из болх механически цехе. Укхаза тIехьарча хана хувцавеннав вишь начальник, лоха я мастерий къахьегама дисциплина, каст-каста хувцалу болхлой а.

Уж деррига кхоачамбоацараш дIададахара цеха партийни организацена кулгалле хьожавир коммунист А. Плиев. Цхьабакъда цул тIехьагIа а эргадаланзар укхазара гIулакх. ХIанз цу цехе кулгалде хьожаваь Цуров Батырбек.

Болх дика лелаш литейно-прессовни цехе а. Лоха я укхаза арахецача продукце дикал, доагIачул дукхагIа дIаухийт Iаьржен бос болеи металлаш, каст-каста йох штампаш, станокаш, машинаш.

Уж кхоачамбоацараш дIададахара кIезига йоаххо ю партбюрос а цеха коммунисташа а. Цунах дийцар собране къамаьл даьча тIемеи къахьегамеи ветерана коммуниста Имагожев Iалаудина, ремонтно-механически цеха технолога Озлоев Дауда, № 43 йолча цеха наладчика Даурбеков Мусас.

ЧIоагIа инженерни болхлошта критика еш дийцар инструментальни цеха слесара-наладчика коммуниста Кащеев Геннаде. Цкъаза металл хул, газ хилац, ада везаш хул заводоуправлене гIолла-ха а йозеш. Iанга геттара во кийчъю предприяти. ДогIа дийлхача тховнах станокашта хий IотIаух, уж телхаю. Шийла я нах бахача квартирашка.

Собране къамаьл даьча коммунисташа Аушев Урусхана, Тамасханов Хьаж-Мурда, Хазбиев Хьамзата, Ужахов Iалихана, Точиев Башира, КПСС райкома орготдела заведующи Коростов Николай Акимовича дийцар завода коллектива тIаьйца социалистически декхараш кхоачашдара нийслуш дола кхоачамбоацараш дIададахара де дезарех.

— Доккхий декхараш тIаийцад завода коллективо 1977 шера, — аьлар завода директора Мальсагов Арсмака. Уж декхараш кхоачашдара хIара болхлочун производствах дог даза деза. Дукха я вай гучаяханза резерваш а. Ши бIаь гаргга болхло ца тоъарах литейно-прессови, механически цехашка цхьайолча станокаш тIа дийнахьа шин сахьата мара болх бац. Цхьабола болхлой дIа-юха ухаш лел. Царга саго алац хIанз лел болх ца беш. Из гIулакх бIарга ца гуш бац цеха начальникаш, керттера инженер.

ДуккхагIболча цеха начальникаша шоай когаметта дIа а этта болх бергбола цехера болхлой Iомабац. Ремонтно-механически цеха начальник Точиев Башир отпуске вахача цехо план кхоачашйинзар. Отпускера ханал хьалха из балха хьавеха везаш хийдар. Цхьабакъда иштта хилац № 43 йолча цехера начальник Гадаборшев Муса отпуске вахача, цехо цахалдаш шоай декхараш тIеххоачашду. Из да цо шийна новкъостал де болхлой Iомабаьлга, уж кхоачамбоацараш дIададахара уйла тIаьхийта езаш ва хIара болхло, хIара коммунист.

Лакхе белгалдаьха кхоачамбоацараш дIададахара тIаберзабаь хоадам боллаш соцам тIаийцар собране. Хержар керда партбюро, цун секретаралла хержар Гадаборшев Муса.

А. САГОВ,
тха собкор.

СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ ДЕКХАРАШ КХОАЧАШДАРГА ХЬОЖАШ

ЛАЬРХХӀА ТОАБЕ БЕЗА СОВХОЗА БОЛХ

Денгара денга дукхагӀа хула Малгобекски районе Октябра 60 шу дизара сийна тӀайийца декхараш ханал хьалха кхоачашдарех ховм бу коллективаш. Шерра баьржаб «Уллув цхьаккха тӀехьавусар ца хилийтара» болам.

ХӀаьта а тӀехьабусараш болаш ба. Царна юкъе я районе эггара йоккхагӀйоля дулха доахаи кхоаба «Алханчуртский» совхоз. Укх тӀехьарча хане чӀоагӀа «астагӀбувлаш» хьабоагӀа из боахам. Цо шийна хьалхашка латта декхараш кхоачаш ца дар бахьан долаш паччахьалкхенна дулх дӀадалара даькъе тӀехьатетт ерригӀа район.

Хьожаргда вай укх шерарча совхоза балха хьокхамашка. 727 тонн дулх даккхен из паччахьалкхенна дӀадален дезаш бар хьайбаш леладераш бархӀ бетта планах. ДӀаденнар 490 тонн мара дац, е 67 процент. Шера тӀайийцача социалистически декхарех 1250 тонн дулх паччахьалкхенна дӀадала деза совхоза хьайбаш леладерий, хӀаьта ийс бетта дӀаденнар 642 тонн мара дац. Вешта аьлча шоай социалистически декхараш кхоачашдара 608 тонн дулх даккха а из паччахьалкхенна дӀадала а деза цар бисача кхаь бетта.

Иштта совхоз тӀехьайисара хьакъехьа тха къамаьл хилар керттерча агрономаца Гетагезов Борисаца (из ва ханна директора меттел), парткома секретараца Цечоев Мувсайца, керттерча зоотехникаца Тангиев Махьмадаца.

Кхоачашъяьяц совхозе фуъа лаьрхӀа ялат Ӏалашдара план а. Укх шера тӀайийцача социалистически декхарех 9900 тонн ялат чуэца дезаш хиннача 7200 тонн мара дац чуийца — 2700 тонн кӀезигагӀа.

Цун керттера бахьан да чуэцача хана дукха ялат довр. Эггара хьалха ка бола ялаташ чуийцача шоллагӀча отделене 17,8 центнер яьккхай хӀара гектара тӀара, хӀаьта эггара тӀехьа чуийцача цхьоалагӀча отделене 11,9 центнер мара яьинаяц.

Кхоачашъяьяц боахамс доакъарийна ча кийчдара план а.

Белгалдаккха деза цхьаькха а. Селда чӀоагӀа эшаш дола ялат, аьхки чуийца даьлча денз, лерттӀа цӀендаь екладашкя дӀа ца оттадеш, хӀанз а тӀехь доккалуш склада коарча хьатта, араюккъе латтилга.

Районе меттел республике а бокккагӀболча боахамех я «Алханчуртский» совхоз. Укказа 9000 гектар оаха лаьтташ да, 1050 гектар цопаш я. Цкъа дӀаоттадаь кхоабаш 6000 бежан да, кхо-йиъ эзар хьакха я. Из беррига боахам лелабара ерригаш дӀалаьрхӀача 74 тракторя 50 автомашинен мара яц. Из техника кӀезига хилар гуш да. Цу хьакъехьа совхоза новкъостал эш.

Аланза далац цхьаькха а. Ӏалаьмате боккхача лоархӀаме да йолаш йолча техниках бизза пайда эцар. Из гӀулакх совхозе ледара латт. Укх шера боахаме ялаташ чуэцаш 25 комбайн хиннай. Юккъера лаьрхӀача 200 гектарал кӀезигагӀа дар хӀара комбайнаца чуэца дезаш хинна ялаташ. ЛерттӀа комбайнаш болх вӀаштӀехьбаьккхача 15—20 дийнахьа чуийца дака йиш яр совхоза ялаташ. ХӀаьта совхозе цаӀ-ах бетта дӀаьхделар ка бола ялаташ чуэцилга. Цу ханачухь толашагӀа болча комбайнераша 500—550 тонн ялат а оардаш 330 совгӀа гектара тӀара ялат чуийцадале, дукккхабараша 100 гектара тӀара чуийпадац. Гуш да къахьегама овсарле лоха хилар, техниках бизза пайда ца эцар.

Тайп-тайпара бахьанаш белгалдоах цар, балха ниисъенна халонаш юви. ДӀалахача Ӏай доакъарий кхоачам ца хилар, из гаьннара, сов мах а телаш, хьатӀакхахьа дийзалга, республикерча боахамаша кхаба чуоттаде, доахан хьалялара декхараш кхоачаш ца даьлга... Бахьанаш а да, цхьадараш теркалданза а дартдоацаш.

Хьалххехьа яь хиннача договорех совхозага хьаккача дезаш хиннача хьайбаех дукхагӀдараш хьа ца кхоачаш дисад цхьадолча боахамашкара. Масала, «Алханчуртский» совхоза цхьаккха а бежан деннадац «Ермоловский» совхозо, планах доагӀаш хиннарех кхоалагӀа цакъа а деннадац Наьсарен районерча боахамаша.

Иштта бакъда дуккха рузкъа а дӀадохийташ Московски областера 1800 бежан доаладаьлга а, царех дуккхадараш совхозе ккаьбачул тӀехьагӀа тахан а хьадоаладеш хинна ондал йоацаш латтилга а.

Хаоттама а доакъарий кхоачам ца хилара а халонаш районе меттел республикерча дукхагӀдолча боахамашта а цхьатарра хиннай. Цудукъа моллагӀча боахаме а керттера да, йолаш йолча торонех бизза пайда а эцаш, балхаш леладелга. Цу хьакъехьа дукха кхоачамбоацараш да «Алханчуртский» совхозе.

ДӀабахача бархӀ бегга совхозе чуоттадаь кхоабаш 4574 бежан хиннад. ПланагӀа доагӀачул 859 бежан кӀезигагӀа да уж. Иштта кхоабаш 6725 хьакха хиннай, планагӀа лаьрхӀа хинначул 2225 хьакха дукхагӀа. Гуш да, ца тоъаш дола доахан хьаккарчаша дизза меттаоттапелга.

БархӀ бетта юккъера лаьрхӀача дийнахьен буси хӀара бежана планах 470 грамм дулх тӀаккхета дезаш хиннача, тӀаккхийттар 281 грамм мара яц — 60 процент гаргга. Кхы а вогӀа да хьакхарчаш кхабара хьокхамаш: 52,6 процент мара кхоачашъяьяц уж дийнахьен буси йорстаяра план. Из бахьан долаш ца доаккхаш дисад совхозе бӀаьш тоннаш дулх.

ПланагӀа доагӀачул гаьнна дукхагӀа да дӀадахийта доакъараш. Доакъарий единицаш лаьрхӀача бархӀ бетта дулха цхьан центнерга дӀадаха доакъар 21,5 центнер хул, план 9,5 йолча, хьакхарчий дулха центнерга дӀаяхар — 12,2 доакъарий центнер, план 6,5 йолча. ПланагӀа доагӀа 1200 тонн дулх доаккхача бӀарччача шера 10760 тонн доакъар дӀадахийта лаьрхӀа хиннача, бархӀ бетта дӀадахийтад 8901 тонн, вешта аьлча 83 процент. ХӀаьта 41 процент мара кхоачашъяьяц шера дулх даккхара план.

— ДӀадахача Ӏай 36 процент мара доакъарий кхоачам хинабац боахаме, — йоах совхоза кулгалхоша, — доакъар Ӏакхахьа дийзар Наьсарера, Къилбаседа ХӀирий республикера...

Из бакъда. Соакха йокъал хилар бахьан долаш доакъар Ӏалашдара гӀулакх ледара дисадар районерча кхыча боахамашка а. Цхьабакъда укх шера цаӀ-ах шера кхоачам беш гӀожа а моша а доакъао Ӏалащдаьд дукхагӀдолча боахамашка. ТӀаккха фу даьд «Алханчуртский» совхозе, миштта пайда ийцаб Ӏалама хьалех?

Кхоачашдаьд йоли сенажи кийчъяра декхар. Цхьабакъда кхыдола доакъараш Ӏалашдара гӀулакх эсала латт. Планах 24 500 тонн силос йолла езача, таханалца еллар 14800 тонн мара яц. Силоса дӀайийна цхьайола хьажкӀаш ялари ийна чуэца йитарца дувзаденна да из цхьадолча даькъе. Цхьабакъда, укх шера хьажкӀаш дика хьуакъар лаьрхӀача, ханпаьха тохабеннабаларе силос йоллара план кхоачашъе торо яр.

— Эггара дукхагӀа тха комплексия бригаде эш силос, — дувц комплексни бригада бригадира М. Дарсигова, — цхьабакъда цхьанна а шера Ӏана кхоачам беш кийчъяьяц из тхона. Укх шера а массанахьара йистебаьнначул, хьажкӀаш йокъаснначул тӀехьагӀа йолаяьй из тха бригаде. Из а дукхагӀъар гаьнна ара, кхашка Ӏалашъе езаш я, Ӏай халача хана хьатӀакхахьа езаргйолаш. Цул совгӀа, ховш ма-дий хӀанз дӀайолла силос дика хургйоацилга а.

Укх гурахьа совхозе ка бола ялаташ дӀаде деза 470 гектара тӀа. Тахханалца дӀадийнадац царех пхелагӀа дакъа а. Совхоза ерригача отделенешка ялаташ дӀадувш 9 сеялка мара яц. 10-ча октябре чаккйоал ялаташ дӀадера дикагӀйола ханаш.

Цул совгӀа бӀаьсти дувча ялаташта 3412 гектар зяб аха еза. Цунах аьхар 300 гектар совгӀа мара яц. Ханнахьен дикен уж балхаш чаккдахарах тийша да тӀадоагӀача шерара боахама хьокхамаш.

— Совхозе цхьаккха механизатор вац гусеничи тракторашта тӀа болх бе тугаш, — леткъ совхоза керттера инженер З. Д. Кодзоев. — цхьоалагӀча отделене дукха трактораш сепа латт механизатораш ца корабоагӀаш...

Иштта хьалашка фу деш я совхоза партийни организаци?

Цу дешашта из юстара латт ала йиш яц. Парткоме шозза дийцад паччахьалкхен планаш а тӀайийца социалистически декхараш а совхозо кхоачаш ца дара дош, белгалдаьхад кхоачамбоацараш дӀадахара, болх тоабара де дезараш. Цхьабакъда ший решенеш кхоачашъяра тӀехьа тӀахьожам лоаттабаьбац парткомо. Цудухьа уж кхоачаш ца еш йисай.

Кхы а дувца йиш яр «Алханчуртский» совхоза балхарча кхоачамбоацарех. Дийцар а тоъаргда юбилейни шера совхоз тӀехьа хӀана юс а цун болх цӀенхаштта тоабе безилга а кхетаде.

А. ХАРСИЕВ,
«Сердало» газета собкор.



КОМИ АССР. «Воркутауголь» объединене чуйоагӀача «Воргашорская-1» яхача шахта горнякаш вӀаштта шоллагӀча кварталагӀа мехка шахтераштa юкъе яьржача юбилейни социалистически яхье котбаьинаб.

ХӀара деннен буси итт эзар тонн гаргга кӀор боаккх воргашерски шахтераша. Шу доладелча денз цар дӀадахьийтад планал совгӀа 170 000 тонн доагор. Печерски кӀор боаккхача бассейне эггара боккхагӀбола хьокхам ба из.

«Воргашерская-1» шахта горнякаша дош деннад ханал цхьа шу хьалха предприяте проектни мощность караерзае а шера кокеуюощи кӀора 4,5 миллион тонн арахецилга Ӏалашде а, аьнна.

ИттлагӀа пятилетка йолаелча денз, йиллача ханал цхьа бутт хьалха, 3.500 эзар тонн доагор даьккхад «Воргашорская-1» шахта горнякаша.

СУРТА ТӀА: къахьегама коталонца горнякаш даькъала бувц шахта парткома секретара заместитела В. А. Кутяйкина (юкъе латтар).

С. ГУБСКЕ сурт.
ТАСС фотохроника.



Украина комсомола цӀерагӀа Къилбаседа-Крымски канал — вай мехка ирригационни гӀишлонех доккхагӀа дола цаӀ.

Днепровски хий Крыме кхоачадеш долча цу канало торо хилийтай Крымски областен Херсонски области цхьадолча даькъен йокъал уттaш йолча районашка хий дехкара проблема кхоачашъе, Керчь, Феодоси, Крыма Къулбехьен йистера кхыйола городаш хица Ӏалашъе.

«Крымканалстрой» управлене гӀишлонхоша хӀанз йистейоаккхаш латт канала шоллагӀа аргӀа, цо торо хулийтаргья 80000 гектар долча кердача лаьтташтa хий дилла.

ШоллагӀча аргӀан керттера объект — вӀашагӀхотташ дола канал. Цун дӀоахал 42 километр хургда Тарханкуртски ах гӀайренгахьа лаьрхӀача, хӀаьта 37000 эзар гектар лаьтта хий дилла торо а хулийтаргья цо.

ВӀашагӀхоттача канала тӀа оттаьча йиъ насосни станце 80 метр лакхе хьалтӀадоаккхаргда Днепра чура хий. Царех хӀаране секунде хьалъувзаргда 105 кубометр хий.

Къилбаседа-Крымски канала шоллагӀа аргӀа йистеяккха лерхӀ 1982 шера.

СУРТА ТӀА: магистральни канал.

А. ГОРДИЕВИЧЕИ
А. ОБУХОВСКЕИ сурт.
ТАСС фотохроника.

Доазол дехьара

Политически обозревателя заметкаш

ВИЪ БӀАЬ МИЛЛИОН САГАГАРА ПИСЬМО

ВӀашагӀкхийттача Штатий администрацена «гучч хьаьа» яха репутаци шийна лачӀоагӀъелта мел чӀоагӀ лой а, тара да, из цун во вӀаштӀехьдоалилга. Цун сийдеш, Пиночета шерра наӀараш хьа а еллаш, КӀайча цӀено уж дӀакъувл президентаца Дж. Картерца де боккъонцахьа лоархӀаме къамаьл долларна хьалхашка. Масала, герз Ӏоадар дуне хӀалакделга хиларах.

Дукха ха йоацаш КӀай цӀа дукхьала даьлар машара тӀехьара Стокгольмски воззвани хьаллацара Болама къаман делегаци тӀа ца эцийташ. ЦӀи хеза американски йоазонхо, йоккхача профсоюза председатель, философе профессор, иштта кхыбараш бисар Дж. Картера тӀа а баха ткъамаш дола ялх тайпара ракеташ хьаелга шердеи нейтронни бомба хьаяра бюджетни ассигнованеш йитараи цо баьча соцамах лаьца шоашта хетар дӀаала йиш йоацаш.

Цудухьа КӀайча цӀенга цар дахьийтар гуччахьара письмо. ХӀара дийнахьа цига ухача кхыча письмоща дӀа а теха, тӀехьагӀа дезинтегратора чу доагадеча цаӀи ахи эзар письмоца из дӀатоха йиш йоаца массехк бахьан да. Укх гӀулакхаца, Дж. Картерга яздер 120 совгӀа мехкара 400 миллион корреспондент ва. Иззал саго кулгаш яздаь правительстваш а ООН а герз Ӏоаделга дӀадаккхара, моллагӀа тайпара дола берриг нах хӀалакбу герз хьаделга соцадара тӀахьехача машара тӀехьарча Стокгольмски воззванена кӀала.

Фу ала гӀертар КӀайча цӀен наӀарал арахьа биса американцаш шоай правительстваrа? Нейтронни бомба а цун хургйола ткъамаш дола транспорт а йоккха библиографи «тӀаьнна» я. Цун анализ йича дика кхетаду нейтронни боеголовкаш хьаьяраша, кхы дерригаш дӀадаьлча а, Вашингтона пропагандистски хьалашта даьр во гӀулакх долга.

Цамогача хьаь унзара сом, нейтронни бомба — цунца цхьана ерригача капитализма система сом. Гонахьарча хӀамашта зе а ца деш, тийна мал дар дӀадоаккха герз хьадаро къаьгга хьахьокх доалахье сагал езагӀа йолча капиталистически общества ларди цун юхамаччахьара гӀулакхаши.

Повзаш мел йолча, дийна хӀамаш хӀалакьеча средстваш та юкъе гуманнегӀа йоаца, нейтронни бомба а Вашингтона араьхарча политика концепце ларда тӀара гуманизмах йола миф иккха дӀайохийташ я. Лийнна, хьийза дуненна гучадаьлар малаш ба — Малхбоале е Малхбузе — нах бозбу керда герз юкъедаккхарца стратегически баланс шийгахьа озаш хувца гӀертараш.

Бакъда, Дж. Картерга дахьийтача гуччахьарча письмо тӀа Стокгольмски воззвани хьаллоацача Болама членаша кхыча оагӀон тӀа ухийт низ. Нейтронни боеголовка а ткъамаш дола ракета а цар лерхӀ эггара хьалха ВӀашагӀкхийтта Штаташ герз Ӏоаларга яларо «кердача а геттара лакхача кхерама боарамга а» йоаккхаш хилар. ХӀанзара администраци ше тийнача «дунен тӀара деррига тайпара ядерни герз дӀадаккха» яхача дешай гувна тӀара хохкаенна чуйоагӀаш я. Президента къайлагӀарча хӀара шера Вашингтоно герз Ӏадарга дӀаухийтар дикка совдаккхара йолча стратегически директивана тӀеххьа соцам бир США цхьан шера НАТО финансашта лур кхо процент тӀатоха. Из, хетаргахьа, милитаризаце хургболча токхама хьалхара тӀой да.

Цхьабакъда, царех хьахиннай стратегически герз хьадара доазув оттадара шоллагӀча соглашене наькъа тӀара дӀа са яккха хала йола духьале. 3 октябре СОЛТ-1 йилла ха чаккъяьлча, сихха из дӀахо чӀоагӀъяр хургдола хӀама дац: стратегически герз Ӏоадара белла наӀ мара боаца чӀега хьабаккхара бехке вар малав хар шеко йолаш хӀама хургдац.

«...Оаш тӀеххьара даьха гӀанаш, — йоах Дж. Картерга долча гуччахьарча письмо тӀа, — тӀема кхерам чӀоагӀбеш да, дийлла латта кӀаша санна, адамий бӀаргашта духьала дӀа а ца доалаш».

Йоазонхочо Кан Альберта, чикагски мозгӀара Ҳоген Уильяма, штата законодателя Иллинойс Пегги Мартин Смита, медицина доктора, «Сан-Франциско Сан-репортера» издателя Гудлет Карлтона, кхы дукхачар президент тӀахьех, цар ма-яххара, Пентагон а ца лоархӀаш халкъ дархӀара.

Владимир СИМОНОВ,
АПН

СОВЕТСКИ ДЕМОКРАТИ

ИЗОБРЕТЕНЕШТЕИ КЕРДАДАРАШ ГУЧАДАХАРАИ ЙОЛА БОКЪОНАШ

1967 шера Стокгольме хиннача дипломатически конференце интеллектуальни доалахьен дерригдунен организаци вӀашагӀйоллаш оттадир кердадараши изобретенеши «интеллектуальни доалахье» лархӀа аьнна. Цу доалахьен бокъо мишта оттаю, вай мехка из мишта лораю дувц АПН корреспондента дехарца СССР Министрий Совета Паччахьалкхен изобретенейи открытейи гӀулакхий комитета председателя Юрий Евгеньевич Максарева.

Изобретателя бокъонаш, цуй приоритет хилар бакъдара вай мехка лораду авторски свидетельство а патент а яларца. Хьалхарчох паччахьалкхен бокъо я автора балхах из юкъе боалабича баргболча пайдага хьежжа цунна доагӀар дӀа а луш пайда эца. Патент йолчун торо я из юкъейоалаяра переговораш е, ший лоӀамагӀа договораш увттаде. Регистраце цу тайпарча формах пайда эца йиш я моллагӀча изобретенех малагӀча мехка гражданин из ва ца хьожаш.

Изобретательски творчества цхьайола объекташ вайцига лораю алхха авторски свидетельстваца. Масала, 1974 шера денз авторски свидетельстваш тел кердача химически хӀамашта, дарбан а косметически а препараташтa, кхачан продукташта синтез ерашта. Цу доакъошка деча балхаша ерригаш дӀалаьрхӀача 16 процент изобретенеш ю.

Советски законодательствах паччахьалкхен организацеша материальни гӀо деш, массаза цига болх бечо организаце инициативагӀа темаш тӀа болх бича цар торо я авторски свидетельство эцара заявка яла, патент эца бокъо яц. Машинаш а материалаш а дикагӀа хулийтача цар пайда ма-ийбаьбий паччахьалкхен организацей оборудованех, ахчан средствах, ийдаьд алапи а.

ХӀара дийнахьа къа а хьегаш яь изобретени дукхагӀча даькъе массехк саго ю. Из бахьан долаш «изобретатель» коллективни хул. Из санна йола изобретательни группа индивидуальни автор санна бокъонаш а льгогаш а йолаш я. Укх тӀехьарча массехк шера изобретеней а кердадарий а Паччахьалкхен комитете регистраци яьча «служебни изобретенех» 80 процент коллективни я.

Мишта ю изобретенешта регистраци? Комитета экспертташта луш йолча заявкага хьажара а соцам бара а ха ялх беттага кхоачаш я. Нагахьа санна изобретателаш эксперташа заявкага хьожаш ниса соцам бьбац аьнна хеташ бале, цар бокъо я экспертиза гӀулакхаш, изобретеней а кердадарий гӀулакхий а СССР Министрий Совета Паччахьалкхен комитета чуйоагӀача Контрольни советага лоткъаде. Заявка кхел тӀеххьара лоархӀа орган а яь паччахьалкхено статут оттаяьй Контрольни Совета. Цига ладувгӀ ниса яц аьнна тӀехьашка теттача заявка автора а экспертиза а дувцарашка. Из дош къоастадеча дакъа лоац автора болх беча организаце изобретательни рационализаторийи Ерригсоюзни общества викалаша.

ХӀаьта нагахьа санна из дош къоастадеча процесс толхаяь моттиг я аьнна автора хете а керда тешалаш доаладе цун безам хуле а цун торо я изобретеней а открытей а гӀулакхий СССР Министрий Совета Паччахьалкхен комитета председателагара надзора хьисапе протест ялар деха. Изобретательски творчестве доккха дакъа лацаро тешал ду изобретенеш лораяра советски системa эшаш хилара, цун динамичноста лоархӀама.

Укх тӀехьарча 50 шера СССР Паччахьалкхен реестра юкъеяхай 555 эзар изобретени. Белгалдаккха деза царех ахаш гаргга 1971 — 1976 шераштa йоагӀилга.

Цу юкъа ши миллион гаргга гражданина еннай авторски свидетельстваш, царех 151 эзар — кхалнаха. Изобретеней а авторий а цифраш цхьана ца яхкар дувзаденна да коллективни балхаш дукха хиларца. Къаьстта доккхий толамаш даьхад изобретателаша прибораш хьаеча, автоматика, электротехника, химе доакъошка. Цар заявкаш 50 процентал тӀех я.

Изобретенеши рационализаторски предложенеши юкъейоалаярах 1976 шера бьйна пайда пхи миллиард сом гаргга ба.

(АПН).

Хь. ЭГИЕВ

СИСКАЛА ЧАМ

ДУВЦАР

Дика са паргӀатдаьнна, догӀ дайденна, дог гӀоздаьнна вар Элберд Москвера цӀаьа аьнна поезда тӀаховче хана. Йоккха урхе аьккха а ваьнна, гира беза мухь Ӏобаьлча санна хетар. Из мухь гира Ӏобале а баьннабар Элберда. Селхан цо чаккъяьккха диссертаци вайнахьа лоамаш халкъа боахама мел беркат дала торо йолаш да гойташ яр. ХӀанз Элберда хьалхашка леттар: лоаман даьгӀенацина дажа онда жа, доахан, къайлача моттигашка дийба оахкарий, лоаман босеш дӀахьуле а яь зиза теха латта хо, кхыдараш.

Ӏилмахоша даь каттараш, цхьадараш вӀалла а Элберда дега в довцачох дале а, дукхагӀча даькъе укхана «баргам» тоха а довцаш, шоаш дикагӀа кхетаде, духтӀабовла, довза дага болаш дар. ХӀара хаттар овланга дена доашхаш жоп лора диссертанта. Цудухьа массане а дика могабир Элберда Ӏилман болх, хӀаьта цун юрта боахама Ӏилмай кандидат яха цӀи а елар. Бакъда цу аьттонга кхача дукха къахьега, деша, Ӏомаде, духтӀаваяй вийрар укхан дуккхача хана...

Элберд накъаваккха баьхка хинна Москве бахаш а дешаш а бола мехкахой ловца а баьккха, никъ дика а бийца, поезд йолалуше а Ӏобаьлар. Уж къайлебаллалца поезда наӀарга царга кулг лестадеш, Ӏадика ювцаш а лаьтте, ер юхачуваьча купе ши кхалсаг яр, тхьовра Элберд новкъосташца аравоалача хана яьсса хиннача моттигашка.

Моаршал-денал хьатта вӀаши байзачул тӀаьагӀа йоккхагӀйолча кхалсаго хьаттар:

— Шо гаьна долхий?

— Наьсаре кхаччалца, — жоп делар Элберда.

— ХӀай, Наьсаре? — цецъяьлча санна ийккхар цунга.

— Наьсаре.

— Хьажал, Тома, ер санна баьнна аьттув байнабий хьона! ГӀалгӀа-м вац хьо?

— Дьра ва-кх, Наьсаре Ӏо а ваь хьалхийна гӀалгӀа-м, хӀана хеттар Ӏа?

— Ер а я хьона гӀалгӀа, — аьлар цо, ханна зӀамагӀйолча кхалсага бӀара а хьежа.

— МалагӀча юртара, хьан тайпагӀа я хьо? — хаьттар Элберда вайнахьа меттала.

— Сона гӀалгӀай мотт хац, бакъда мамас-м «кхетабу ше», йоах.

— Беки ма биллалаш, со кхетац хӀанз, — цецваьлар Элберд, — гӀалгӀа я яхачоа гӀалгӀай мотт хац, хӀаьта «мама» яхар хьо хила еза-кх из, фу дар аз укханга аьннар?

— Къоасе наькъан Хьаджакъий Ахьмада йоӀ я-кх Тамара, — аьлар Любовь Ефимовнас (иштта яр цун цӀи). — Дахаш-м Наьсарен-Вокзален Буро тӀен хиннад тхо 1945 шерага кхаччалца...

Элберда уйлаша дукха хаттараш дора...

Элберда дагадехачоа жоп луш санна йолаелар Любовь Ефимовна:

— Граждански тӀом латтар Украине. МассагӀбар уж — германцаш, петлюровцаш, махновцаш — мискача наха Ӏазап а кхерам а тӀапоаттабаьраш. Цу ханна гӀалгӀай дошлой кхаьчар. Царех дувцаш хиннар фаьлга тара дар. Цар командир тури топи латаш вац, яхаш дувцаш дукха дар. Сона сайна хезар тха юрта мозгӀаро, ди боацача большевикашта оарцагӀдаьнна шайтӀаш да уж, герз латаргдац царех, яхаш боккийча нахага дувцаш.

Бакъда, уж вай санна нах бар. Уж хабараш арадувлар царех чухь са доацаш майра леташ, Ӏоажалах ца кхераш, денал долаш дошлой хиларах. Цар отрядаца вар Коля яхаш зӀамига саг. Из хиннавар моттигерча большевиккий штабо царна никъ хьеха а зембаккха а эшача новкъостала хьалхаваьккха. Со цу хана шийтта шу даьнна яр. Оаха, йиӀигаша иллеш доахар:

Из фу дохк да,
Из фу Ӏанз да,
Тахан новкъа доаллар —
Уж ба гӀалгӀай
Дошлойх кхераш,
Байдда болха
МахновгӀар.

Граждански тӀом чаккбаьлар. Цул тӀехьагӀа дукха ха яалехьа тха юрта комсомола ячейка секретаралла хержар тхьовра гӀалгӀай дошлошта никъ хьехаш хинна Коля. Из цу хана тхангига вахаш вар. Тха да говр дӀа ца яккхийта а венна махновцаша вийнавар. Лоацца аьлча, мари сесаги хилар сохи Колях. 1927 шера кӀаьнк хилар тха. ТӀем тӀа вийнача Коляй доттагӀчун хьамара Аслан аьнна гӀалгӀай цӀи тиллар оаха воӀах.

1930 шера кулакий бандаша бийсана топаш чуйийтта са нана йийра, хӀаьта Коляна а Аслана а човнаш йир. КӀаьнк-м ностарах зӀамига чов а хинна висар. Бакъда Коляна яьраш хала човнаш яр. Больнице уллаш а цемогаш волаш а цхьа шуи ши бутти баьккхар са цӀендас. Эггара тӀехьа шийна юххе Ӏо а хоаяь сога васкет дир:

— Люба, со лай, Буро тӀа дӀагӀоргья хьо, укхаза вайцига хинна гӀалгӀай болчча. Царех моллагӀчо Ӏа са цӀи яьккхача гӀо дергда хьона кӀаьнк хьалкхеве.

Из къамаьл хьадаь воаллаше а са дӀадахар. Сои диълагӀа шу дола са Аслани цхьаь дисар. 1931 шера дар из. Буро тӀа яха билет а ийца поезда тӀа хайра со. Наькъа кхача чубоаллаш тхога хинна тӀорми Ростове кхаьчача байна дӀабаьлар. Цхьа маькха олг эццал мара ахча а дацар сога. Моцал яр цу хана...

Ӏуйрийна са тоссаш хьаккхьчар поезд станце. Цигара кхыча поездаца Буро тӀа дӀадаха дезар тха. Поезда тӀера Ӏойоалаш шозза ежар со... Бакъда со «хьасомаяьлча» больница палата чу уллар, эггара а чӀоагӀагӀа дола дӀайха лазар кхийтта хиннадар сох. Массехк минут яьккхар аз се больнице мишта кхаьчай дагадохий хьожаш. ХӀама хиланзар. ТӀаккха хаьттар аз сестрайга больнице мишта кхаьчай со, аьнна. Цунна а хӀама хацар. «КӀаьнках фу хиннад?» аьнна хатта яхьацар, геттара а унзара уйлаш чуессар... ХӀаьта хаьттача:

— Хьо больнице йоалайир ткъаь ши ди хьалха, машиннаькъа станцерча милице баьча хоамагӀа, — аьлар лоро, — хьоца кӀаьнк а вацар.

— КӀаьнках фу хиннад миште ховргда сона?

— Оаха милицега хоаттаргда, хье йийрза больницера араяьлча Ӏайха хьалохаргва Ӏа кӀаьнк, — аьлар лораша.

Лззар мича дахад ца ховш дӀадаьлар. Ма-йодда хьийдда станце милицейски штабе яхар со. Айса дӀа фу дувц а сайга хьа фу йоах а хацар, сов корзагӀъяьнна.

— ХӀа-хӀа, гражданка, хӀанз саббаре хьадувцал Ӏайха дена гӀулакх, — аьлар дежурни милиционеро, со дикка меттаеначул тӀехьагӀа...

Любовь Ефимовнас дӀадийцар ший гӀулакх. Бакъда, дежурни милиционеро хьадийцар башха укхан са тедергдолаш дацар. Ер больнице Ӏойиллача гӀоне станцера детдомашка а больницашка а дӀахьожадаьрех диъ шу даьнна ха хургйола бераш дацар.

Милице хьаденначa адресагӀа массанахьа а чаккхъяьлар. Аслан вахен ваьннен моттиг йоацаш дӀаваьлар. Эггара тӀехьа цхьан йоккхача саго аьлар: «Моцалла кӀалдиса даьйх-ноаноех тинна бераш дукха да наьсархошка кхоабаш. Со се уж хиннабецаре моцалла енна хургъяр. Цига гӀо хьайна...»

ТӀаккха мара дагабоханзар Любовь Ефимовнана ше арабаьккха никъ. Бакъда шийга мара хьаенна шийна бовзача наьха цӀераш тӀайола список йоаьяр, духхьал уж гӀалгӀай хилар мара кхы хӀама дагадагӀацар. Тувлалуча кхаьчаяр...

— Ког лайзза яхар со гӀалгӀашкахьа, — дувц Любовь Ефимовнас. — Моцалла гаьнарча цхьан хӀамах шиъ-кхоъ хетар. Эггара хьалха сай бӀарг тӀаэттача коа чуяьлар со. Айса фусамдаьшка кӀаьнк хоаттаргва е даа хӀама дехаргда ца ховш со еха латташ, сона тӀеххьа коа яьлар ги йоаллаш цӀаста кӀудал а йолаш хий дахьаш йоагӀа йоккха саг. «Хьачуяла, хьаша», аьлар цо кулга а бӀарга а оамалагӀа. Сона гӀалгӀай мотт а цунна эрсий мотт а хацар. ЦӀагӀа дӀачу а яьккха Ӏоховийр со.

ЦӀен-че Ӏаяха тоаенна яцар. Цхьан пенаца дахчан менги боаллар. Вокх пенах топпара пхьегӀаш тӀайола тархеш йоахкар. НаӀара тӀехвашка тази чона гӀумагӀен латтар. Пенах дӀатӀа а лотабаь боаллача кхуврча чу зӀанарах хьалъэлла чона яй уллар, кӀеджйоахаш кхехкаш хий чу а долаш. Пенах хьалъулла дахчан оаркхув хьа а ийца, цу чу жувр ловса хайра йоккха саг КӀежйоахаш уллача яь чура хий ӀотӀа а дахийта бод а яьокхабаь герга сискал хьа а яь, кхуврча чурча овкъара дӀаюкъееллар. Цхьа юкъ яьннача гӀолла цу овкъара юкъера хьаьккхача еттача сискала хьажо йохаяьяр со. Цкъарчоа ка теха из сискал хьа а яьккха яда аьнна зане тӀаера сона... КӀежъяьккхача шурийла а кагъяь из сискал яийтар сога йоккхача саго. Со яллалца са дага латтаргба цу сискала чам.

Цхьа ха яьннача гӀолла кӀаьнк чуаера школера. Из хиннавар йоккхача сага вӀий кӀаьнк. ШийттлагӀа шу долаш вар из. Са ирзза цунна эрсий мотт шаьра ховра. Сискалах кхийтта кӀезига метта а ена, айса дувцар кхетаде кӀаьнк коравара гӀад а яха, сайна чу мел баьлла бала дӀабийцар аз йоккхача сагага.

Лоацца аьлча, кӀаьнк, Асхьаб, нана йоацаш вар. Цун нана а йийнаяр ший мара, Ахьмада, доь деча хана топ кхийтта. Йоккхача саго со кхоабаш диъ ди даьннача тӀехьагӀа командировкера цӀаьвера Ахьмад. Са кӀаьнк лохаш чӀоагӀа къахьийгар цо а. Бакъда, из коравоагӀаш вацар.

ХӀаьта даим наха кхоабаш яьха ярг мича яр со. Айса дийча тухах-сискалах баркал а аьнна, йоккхача сага мархӀа ялла барт е баьккха, Ахьмада мархӀа ийккхар со, цунна а айса мишта боаккх а ца ховш барт баьккхар аз, тӀаккха Асхьаб хьамархӀа а велла, цунна барт а баьккха, сай кӀаьнк, Аслан, дагавеха михьар а яьнна йийлхар со... кхыметтел цу цӀен пенаш а дийлхар мотт сона, цу чу хинна нах бийлха а ца Ӏеш. Асхьаб наьна дог хьоастилга сох таръяь хиннавар... Цо со дӀахецацар...

— Люба, — аьлар Ахьмада, — укх кӀаьнка нана хила мегаций хьох?

— Делла хоастам ба, — аьлар Ахьмадар доалахо волча вокккхача саго, Къовде, из дош цунгара даларах диккха хӀам а хинна. — Дала барт йиша тоадолда шун, дукхача къонгий нана хийла хьох. Цунна тӀеххьа массане а ловца баьккхар.

[Йистедоалар 4-ча оагӀо тӀа].

Кхоана — хьехархочун Ди

«Вай мехка, вай халкъа кхоане хьехархочун кара я, цун дошоча дег чу йоалл.»

А. Фадеев.

ДЕЗА ДИ ДАЬКЪАЛА ХИЛДА ШУН, НОВКЪОСТИЙ!

Хьехархо! Iалаьмате доккха маIан долаш а, кхыча дешашта юкъе, вай лоамашта юкъе Бешлоама корта санна, белгала а дош да из. Дерригача дунен тIарча къахьегамхошта цу деша эггара доккхагIа долча маIанца шоай хьехархо лерхI В. И. Ленин. Цхьанна буржуазни обществе ца лаьттача а, ца латтача а, е латта йиш йоацача а тайпара лакха латта веза вай социалистически мехка халкъа хьехархо, яхаш, кертагIдаьхад В. И. Ленина. Тахан вайга майрра ала йиш я: Ленина из васкет сийленца кхоачашдаьд Коммунистически партеи Советски Iаьдалош. Советски Союзе санна сийлахьа цхьанна мехка вац хьехархо.

Шоай ткъамашта ниа чубеннача тIехьагIа бIенара йолхача оалхазарий кIоригех тарра, дийша йисте а баьнна, шошоай доакъошка дIа-хьа къийсталчул тIехьагIа мара бокхьонца кхетадац кагийча наха хьехархочунгара шоашта даьнна беркат мел доккха да. Хала дар а атта дар а духьала а доахаш дIайодача хано, вахаро ше Iоману саг хьехархочун а цун сийлахьча балха а бизза хам бе.

...Эзараш шераш йIаьхача гIалгIай мехка историе эггара хьалха хьайийлла юкъера дешара заведени яр ГIалгIай хьехархой техникум. Городе Орджоникидзе цу техникуме дешаш яьккха ха а цига тхоай хинна хьехархой коллектив а дагайох сона массаза а хьехархой дезача дийнахьа.

Дешар ховш кагирхой ца хилар бахьан долаш ши подготовительни группа а йолаш 1924-ча шера, СССР хьаяь кхоачаш ши шу далалехьа хьайииллача цу техникуме дIайийца деша доладеннача тха иразаа геттара дика хьехархой коллектив яр цига вIашагIкхийттар. Цу хана денз ах бIаь шу совгIа ха яьннаяле а, цу хана техникуме деша баьгIача наха цIаккха а бицлургбац эрсий мотти эрсий литературен хьехаш хинна, тха массане а, нана санна, еза хинна Виктория Константиновна Абрамова, гIалгIай мотт хьехаш хинна эггара хьалхара гIалгIай поэт Беков ДордагIа Тембот, географ Василий Иванович Оатул, математик Владимир Максимович Карпов, ботаник Семен Макарович Тюрин, педагогика хьийха Александр Григорьевич Вакуловский, къахьега тхо Iомадеш, тайп-тайпара дахчан хIамаш а яйташ кулг-говзалаш тхона хьехаш хинна Евгений Федорович Короленко, иштта кхыбараш. Ма деган камаьрша долаши балха говзалаш лаккха йолаши нах бар-кх меттахь! Тахан хьалхашка хьаэтта, классе хьехаш латташ санна, шаьра бIаргагу сона царех хIаране сибат. Йиза шоай моттиг хьа а лаьца, са дега чу бах уж. Са дега чу санна, цар хьийхача кхыбарий дегашка а бах.

Эггара хьалхара гIалгIай йоазонхой Зязиков Бахьаудин а, Муталиев Хьаж-Бийкар а, Озиев Ахьмад а, Озиев Салман а, со а, иштта кхыбараш а Виктория Константиновнаси Беков Темботеи литературах «чам болийта», цар хьийха нах да. СССР писателий Союза ялх член. КIезига хетий шоана! Урокаш чакхъяьнначул тIехьагIа массагIа сайре дIахьора цар тхона художественни произведенеш ешаш. Пушкина, Лермонтова лоархIамегIара поэтически произведенеш дагахьа ховра Виктория Коастантиновнайна. Цо цIаккха чубузаргбоаца поэзен малх лоархIар Пушкинах.

Аз бувцараш алхха тхоай хинна хьехархой мара бац. Иштта ба уж массайолча дешара заведенешка а. Хьехархочун бизза хам баь вала хала да. Цун балхах доалача беркатах дакъа ца кхоачаш саг вац. Кхерий тIа йоазув деш санна, ховха долча хана цо дега тIа догам а деш, цун кулгах чакхваьнна, цун дего Iайша ва массе а: академик а плотник а, инарал а, салте а, космонавт а тракторист а, гIишлонхо а артист а, летчик а, шахтер а, поэт а, жа-Iу а, лор а аьшкапхьар а, моллагIа болхло а, ахархо а.

Селла сийлахьара шоай декхар кхоачашдара хьехархошта эггара хьалха эшар да бераш дуккхадезаш уж хулга. Из царга шортта долаш а да. Наьна дар санна да хьехархочун берашцара дог.

Тхьовра аз йийцача хьехархой техникумера эггара хьалха дийша ваьнна тхо итт саг накъавоаккхаш 1929-ча шера хинна доккха цIей дагадоагIа сона. ДагадоагIа тхоай хьехархоша, партийни а советски а кулгалхоша тхоаш даькъал а дувцаш даьха ловцаш, даь хьаькъалера хьехараш. Иштта дагадоагIа тхоашта дуккхаезача хьехархочун Виктория Константиновнай бIаргашка цу сарахьа лаьтта хаттар а: «Диззача пхе шера айса шуца баьча балхах керттера хьахиннар бIаргагургдий-теш сона, ховргдий-теш сона шоах фу нах хул а фу болхлой хул а?»

Из сайре хинна ткъаь итт шу даьлча, хала а атта, кIай а Iаьржа а дукха бIаргадайна а долаш, городе Орджоникидзе Виктория Константиновна Абрамовнай квартире вIашагIкхийтар тхо, цо хьехаш техникумера дийшаваьнна ткъаьх совгIа саг: хьехархой, Iилман болхлой, йоазонхой, инженераш, лораш, партийни а советски а болхлой. Ма деза дар тхона из ди: сов гIадъяхарах дог а чIехкаш, дега тIа курал а йолаш тха хьехархочоа бIаргабайра шин къахьегамах хьахинна цхьабола нах. Ма раьза яр из царна. Сарралца цхьан а хинна, дердигаш цхьан долаш фотокарточкаш а дахийта къаьстар тхо цу дийнахьа.

Айса хьоахадаь тхоай хьехархочоа дагахьа хинна из хаттар дагадохарах къаьстта белгалдаккха лов сона хьехархочун балхах цхьаькха хIама. — Дийнахьа шоаш баьча балхах хьахиннар саррахьа а, бетта а, шера а гуча хул дуккхагIа болча къахьегамхошта. Хьехархой болх ишта бац. Цар дукха хьежа беза шоай балхах доала беркат ма-дарра бIарга ца гуш. Дуккхача шерашка иштта цунга хьежа кIорда ца дар а Iалаьмате доккха денал да. Хоастам хилба царна!

Тахан цIаькха а кхы цIаькха а даггара ала сов сона: «Деза ди шоашта ма-хетта даькъала хилда шун, хьехархой! Къона тIехье Даьхе гIадгIоргйолаш дика хьалкхеяра массаза а камаьхал яйла шун!»

Хьамзат ОСМИЕВ, йоазонхо.



Хьехархо. Дукха да хIара сага вахаре хьехархочунца дувзаденна дагалоацамаш, дика уйлаш. Хьехархо. Сийдолаш а бехктокхаме а я из цIи, вай мехке хIаьта а. Цо Iомаву саг деша, язде, гонахьара вахар а Iалам а кхетаде новкъостал ду.

Укх сурта тIа шоана бIаргагу хьехархой интернациональни дезала викалаш — № 38 йолча Грозненски юкъерча школа хьехархой (аьрдехьара аьттехьа). Е. А. Сильченко, А. У. Амерханова, А. Е. Антонян, Е. И. Недранец.

И. ПЛИЕВА сурт.

ЦУН СИЙ ДУ

Тетрадкаш тIа IотIадийрза дагIа бераш. Каьхата кIайча листаш тIа нийсача мугIарех дIаувтт цифраш. ДIахьош я математика урок. Классе этта сатем бохабу тайжа йоагIача хьехархочун оазо. «Йистедаьларий шу, бераш, — йоах цо.— Даьннадале, Iояздаьр массане а цхьана дашка хьожаргда вай».

УрагIьух берий кулгаш. ХIаранена хьехархочо шийга хьадувцийтар лов. Озабенна боацаши нийсен хаттарашта жопаш тел кхоалагIча класса дешархоша. Ах урок чакхйоал, парташта юкъе Iочаккхвала моттиг йолча дIа в овттадаь берашца шин-кхаь минута физкультура ю хьехархочо. Цул тIехьагIа цхьан минута бераша салеIача юха а дIайолалу урок. ХIанз хьехархочо дIайовзийт керла материал. Деррига а бераш балха юкъеззад. хIара хаттара жоп луш дукха масалаш кхувл цар. ХIаьта хьехархочо говза кулгалду урока, доагI-доагIача дош а оалаш.

...БархI шу да № 1 йолча Курчалоерча юкъерча школе юххьанцарча классашка комсомолкас Бишиева Раминат Заурбековнас болх бу. Шийберрига низ, знанеш эггара беркатегIча гIулакха — берашта кхетам балара дIалуш къахьега гIерташ я из.

Чоалхане болх ба юххьанцарча классашка хьехача хьехархочун бар. Деша а язде а ца ховш долча берашта из деррига дукхха кхыдар а Iомаде деза цун. Юххьанца хала дале а ха дIа ме йода дешарах дикагIа кхета долалу бераш. Шоай хьехархочунца ечa сакъердамеча экскурсешка ухаш уж дикагIа йовза болалу шоаш баха моттигаш, къахьегамхой кулгаша хьакхелла беркат эувш сий де Iомалу наькха балха.

Раминат Заурбековна опыт йолаш хьехархо я аьнна ала йиш я. Урокаш берашта махулла дуккхагIа пайда хьабоалаш, Iомадеча хIаманна цар теркам таIозаш вIаштIехьъяха хов цунна. Занятешка шоаш болх бе Iомабу дешархой. ХIаьта урок вIаштIехьъяккхара методаш а бе-бе я цун: темах лаьца ше дIадувц, берашка шоашка уйла яйтаргйолеи царна хIама довзийтаргдолеи хаттараш уттаду. Дешара шу доладале хьалха дешархой даьщца - поанощца буззам оттабу Раминат Заурбековнас. Хьалххе а ший хургболча дешархой оамалаш йовза гIерт из. ТIехьагIа, дешар дIадоладелча, бераш довзаш хиларо хьехархочоа торо лу хIара дешархочун дегага вуга никъ хьалаха, хIара бера тол-толашагIа йола оамалаш дегIаккхувла. Массехк шу да цу хьехархочун шоллагIча шера чубуса дешархой боаца.

Шин керттерча балха нийсса дуккха тайп-тайпара общественни декхараш а кхоачашду Раминат Заурбековнас. Из юххьанцарча классашкарча хьехархой методически объединене кулгалхо, школа моттигерча комитета член я. Каст-каста из йолча гIо дехаш, цхьаща хIама хаттa боагIа кхыча школашкара новкъостий а.

— Коллективе езаш а сий деш а саг я из, — йоах цунах школа директора Х. А. Есмаева.

Раминат Заурбековнай балха тIа кхы а дуккхагIа аьттув баларн могаш-маьрша хиларн ловш хьехархой цIейца из даькъала ювцаш ловца баккха безам ба са.

З. ХИЗРИЕВ, тха штате воаца корр.

КУЛЬТУРА ХОАМАШ

Курчалоевски юртарча культура ЦIагIа вIашагIъеллай халкъа инструментий оркестр. Цунна кулгалдеш ва вайнаьха музыка пропаганда еш а из езаш а вола Юсупов Iусман. Оркестре дакъалоацаш ба дахчан пандар локха итт йоIа кавхат пандар локха итт зIамсаги. Самодеятельни оркестра репертуаре я наха дукхаезаенна Нохч-ГIалгIайчен ашараш. Уж я «Нохч - ГIалгIайчен фантази», «Лоаман ашараш», «Лоаман сайре», иштта кхыяраш. Ала деза оркестро локхача ашарехи иллехи дукхагIдараш яздаьр, масала, Курчалоех дола илли, оркестре аккордеон локхаш вола Хасханов Сайд-Эмин хилар.

Оркестра берригa доакъашхой тайп - тайпарча къамех бола кагирхой ба. Царна юкъе ба Шалински «Сельхозтехника» МРО, Ленина цIерагIча колхоза болхлой, хьехархой, культура болхлой, дешархой. Уж ба Р. Ахмадова, Х. Абубакарова, С. Юсупов, М. Сулейманова, А. Ибрагимова, кхыбараш.

Оркестра художественни коллектив къона яле а хIанзле Грозне С. М. Кирова цIерагIча культуран салаIарен парке хиннача республикански фестивале, района массехк предприятеи боахамеи выступленеш яьй. Массанахьа а безаме тIаэц самодеятельни артисташ.

Вайнаьха музыка езаращца керда вIашагIкхетараш хургда артистий. Цар керда творчески толамаш дахар ловш ловца боакх вай.

Е. КИЗЕРОВА.

Республикански теникий театра эрсийи гIалгIайи труппай артисташ гастролешка баха ба.

Къоаршой - Черсийчеп бераш долча яха я гIалгIай труппа. Цига цар хьокхаш я Чахкиев СаIида пьесах оттаяь «Лоаман фаьлг» яха спектакль. Дика тIаэц къоначa зрителаша артисташ Костоева Хьава, Котиева Лиза, Куснев Висан-Гири, иштта кхыбараш.

Владимирски областе дахача берашта тоам беш я эрсий труппа. А. Андреева «Чуче» яха спектакль я цар цига гойташ яр.

15-ча октябре кхаччалца хургья гастролеш.

Р. ДИЕВА.

Х. Нурадилова цIерагIча Нохч - ГIалгIай драматически театра коллектив вай республика районашка гастролеш еш я укх деношка.

Драматурга Шамхалова «Мар-нана», Рахматулина «Майрсолт» яха спектаклаш уттаю артисташа къахьегамхошта.

Н. БЕРЕЗИНА.

1 ОКТЯБРЬ.

С. М. Кирова цIерагIа культуран салаIарен парк. 14.00. Массовкай майда. Массовкаш, ловзараш, викторинаш. 18.00. Кинолекторий. «Советски наьха иpаз бахьанце» яха кинофестиваль. 19.00. Халхара майда. Кагирхой салаIара сайре. 19.00. Баьщара театр. «Дошо гуьйре» яха искусствай фестиваль. Дакъа лоацаш ба: СССР халкъа артист Эсамбаев Махьмуд, СССР, РСФСР, ДАССР, Молдавски ССР, Аз.ССР халкъа артисташ, Московски эстрада артисташ, киноартисташ. Программа дIахьош ба Къилбаседа-ХIирий АССР заслуженни артист Нальский Павел, Ерригсоюзни конкурса лауреат Петров Борис, Ерригсоюзни радиои Центральни телевидене дикторaш.

В. И. Ленина цIерагIча культура Дворец. 17.30. «Са хьалхара хьехархо» яха радиоконцерт. 19.00. Кагирхой салаIара сайре..

Н. К. Крупская цIерагIа культура Дворец. 11.00. Болх бу аттракционаша. 16.00. Дешара зал. «Халкъа хьехархо — советски обществa курал» 19.30 Кагирхой салаIара сайре. Локх «Голубой экспресс» яхача вокально-инструментальни ансамбло.

Химикий культура Дворец. 11.00. С. Тюленина цIерагIа клуб. «Iалами фантазии» яха выставка. 13.00. Волейболах ловзара спортивни яхьаш. 17.00. Духовой оркестра концерт. 18.00. Харжархой хаттарашта жоп лу НГIАССР Лакхехьарча Совета депутата Р. А. Вансовича.

2 ОКТЯБРЬ

С. М. Кирова цIерагIа культуран салаIарен парк. 14.00. Массовкай майда. Массовкаш, ловзараш, викторинаш. 18.00.

ТАХАНИ КХОАНЕИ ХУРГДА

Баьщара театр. Нохч-ГIалгIай пачхаьалкхен филармоне симфонически оркестра концерт. 18.00. Кинолекторий. «Советски наьха иpаз бахьанце» яха кинофестиваль. 19.00. Халхара майда. Кагирхой салаIара сайре.

В. И. Ленина цIерагIа культура Дворец. 9.30. Болх бу «Заманхо» яха берий кинотеатро. 15.00. Дешара зал. «Шоана, кхелетараш». 16.00. Йоккха зал. Кагирхой илле городской цIей. Дакъалоац г. Грознерча къахьегамхой самодеятельни художественни творчества цхьоалагIча Ерригсоюзни фестивале котбаьинараша.

Н. К. Крупская цIерагIа культура Дворец. 10.00. Болх ба» яхача циклацара «Н. К. потеатро. Болх бу аттракционаша. 12.00. — 16.00. Берий ловзараш. 12.00. Берашта лаьрхIа «Уж Ленина соратникаш ба» яхача циклацара Н. К. Крупская» яха беседа. 19.30 Кагирхой салаIара сайре. Локх «Голубой экспресс» яхача вокально-инструментальни ансамбло.

Химикий культура Дворец. 11.00. «Пионерий мокк» яха кинофестиваль. 13.00. Спортивни ловзараш. 17.00. Библиотека. «Чувашски АССР културен Iилмен». 18.00. Сийлахьбоккха Октябрь» яха кинофестиваль.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

КАГИЙ НАХИ МЕХКАРИЙИ

ВЛКСМ Нохч-ГIалгIай обкомо кагирхошка кхайкарал лу Ерригсоюзни ударни комсомольски гIишло — Зейски ГЭС — хьалъеча болх бе хьехаш.

Зейски ГЭС — Дай-мехка энергетика йоккхагIъярех хургйола гигант. Гидроэлектростанци хьалъеча районе маьха дарегIа йолча электроэнерге база тIа хьалъерзе город, йоккхий промышленни предприятеш. Гидроэлектростанци хьалъеча чакхдаха деза боккхача боараме гIишлон-монтажни балхаш.

Цунца дувзаденна Зейски ГЭС хьалъеча болх бе эш тайп-тайпара говзалаш йола болхлой: аьшкабетонни конструкцей монтажникаш, арматурщикаш, бетонщикаш, штукатураш, маляраш, плотникаш, каменщикаш, электросварщикаш, шофераш, экскаваторщикаш.

ГIишлон говзал йолаш боаца болхлой IомабергIа дешара комбинате, балха тIерабаьха, 70 — 80 сома боараме стипенди а телаш. Цул совгIа балха дIайийцача болхлошта балха боллаше а говзалаш а Iомаергья.

Зейски ГЭС хьалъеча къоначa гIишлонхошта цар алапешта тIакхеташ 30 процент районни коэффициент оттаьй. Комсомольски путевкаех гIишло еча баьхкарашта городе Зея дика тоаяь общежитеш хургья.

Городе Зее дуккха школаш, техникумаш я.

Зейски ГЭС хьалъеча болх бе безам бараш ВЛКСМ горкоме, райкоме, обкоме бахка беза, хIаьта 2-05-93 номерагIа телефон тоха а мегаргья.

ДЕГА КАМАЬРШАЛ

НОВКЪОСТО НОВКЪОСТАХ

40 шу. Иззал ха я Каприлова Ананда Хосровнас республикански къора-меттаза долча берий школе болх бу. Математика хьех цо. Цул хьалха городе Армавире пхе шера болх бир цо цу тайппара йолча школе.

Нана санна дукхаеза Ананда Хосровна берашта. Цо математика знанеш яларал совгIа Iомаду уж уйла е, вахар кхетаде. Цун дега камаьршала духьала шоай ховхача дегай йIовхал дIалу цар, цо яхар ду, цунах теш.

Хьехархочун дукха да берашта дувца. Халача тIема шерашка шин ниа ма-кхоачча новкъостал деш хиннай из Грозный лораяьрашта. Из ха дагайохийташ да тIема совгIаташ: «За оборону Кавказа», «За доблестный труд во время войны», царна лалла — Ленински юбилейни медаль.

ХIара зIамигача сага сийдар, дикадар гучадаккхар. Атта дий из зIамига саг къорен меттазен хилча? Дувца эшац, дац.

Цудухьа эш кIоаргга знанеш, йоккха говзал. Къоначa хьехархошта Iомаде а дIаэца а дукха да Каприловай балха тIа.

Ананда Хосровнас кулгалду 9-гIа класс дешарах еррига а кхеташ я. Школа «ДикагIбола дешархой» яхача сурташта юкъе хьалтеха доахк цу классерча Солжиев Доккай, Космиина Наташай, Тюрина Наташай, Арбузова Ларисай, Петрич Василе сурташ.

Бераша шоаш кийчъю математика кабинет. Пен бизза хьалтеха доахк сийлахь-боккхача математикий сурташ, кийчъяьй «Хой хьона?» яха электрифицированни стенд.

Сага сийду цо хьадаьча гIулакхашка хьежжа. Дикача балхаца яьккхай Ананда Хосровнас «РСФСР халкъа образоване отличник» яха цIи. Кхыча коммунисташта нийсса чакхдоакх цо школа лоархIаме гIулакхаш.

Дукха ха йоащаш массаволчун бIарг тIаотташ яр школа пенгазета редколлеге арахийца «Молни». «Къахьегама ветеран» яха медаль яларца Ананда Хосровна даькъала ювцаш яр из. Тахан а 40 шу хьалха санна тIах аьнна йолча Каприлова Ананда Хосровнас камаьрша дIалу ший знанеш. дега йIовхал дешархошта, коллегашта.

М. ГАДАЕВ, республикански къора-меттаза долча берий школа воспитатель.

СИСКАЛА ЧАМ

Хь. ЭГИЕВ

ДУВЦАР

(Йистедоалар. Долалур 3-гIча оагIо тIа).

— Иштта мари сесаги хилар ухкан даьхи сохи, — аьлар Любовь Ефимовнас, — ший вехарах дийца йоаллаш, — бакъда сай мар-нанас оттаьча сискала чами воааьча вийий гIайгIен Iоажало мара йицйолийтаргъяц.

— Тlаккха, маьрахи маьр воIахи фу хиннад мича хьоахедир Iа, — аьлар Элберда.

— Асхьаб 1939 шера ший лоIамагIа эскаре вахар, 1941 шера тIом болабенна бутт боаллаше а вийр. ХIаьта са цIен-да Ахьмад 1941 шера тIом хьайнача деношке тIем тIа вахар. ТIехьара аз цунгара ийца кехат 1945 шера 6 мае Берлине яздаь дар. Бакъда из кехьати 8 мае майре латаш из верах дола кехьати цхьана хьаийцар аз. Са мар-нанеи са зIамагIйола йоIиг Сонаи Наьсарерча тха тайпан нах дIабехкача кашамашка боахк. Уж кхелхар 1943—1944-ча шерашка. Цу хана денз сий аьттув массаза боала цар каш тIа йода со.

Наьсаре хьакхаьчача Любовь Ефимовнана а Томайна а духьалбаьккха нах бар. Шийцерча наькъахой юрта а фусама а уллув гIолла тIехваьнна цIаваха везаш вар Элберд а. Ераш берригаш цхьана дIаболкаш цIаьхха юха а сеца Любовь Ефимовнас аьлар:

— Са цIен-да вийнав аьларий аз хьога, Элберд! Из бакъдац. Гой, дIахьажал!

Цо дувцачох башха ца кхеташ, Элберд дIакхьежача цун бIарг тIаттар «А. Косиева цIерагIа улица» аьнна цIен пенах доаллача улга тIа.

Ше чукхоаччаше а ший наьнага дIадийцар Элберда шийца поездаца баьхкача наькъахоех шийна мел хезар. Цун къамаьл дIахезача наьна, ПаьтIе, бос дIабахар, еррига а хувцаелар. «Нани, фу хиннад хьона?» — хаьттар Элберда.

— КIаьнк, хьайна хала деце хьалгIаттал, йигал со из эрсий кхалсаг йолча, цунна зерате, — аьлар ПаьтIе, — шийна юаьча сискала чам ца бовш волча сага, шийна даьча гIулакха хамбеш волча сага сий де деза.

Къоасе наькъан бахача юрта баха аьниа шоаш арабоалаш ПаьтIе цхьа пахашкий шод хьаийцар. Ше дIакхаьчача Любовь Ефимовнага юххьанца денз юхакердадаккхийтар ПаьтIе Элбердагара шийна хезар. Шаккхе а йоккха саг елхар.

— Любовь Ефимовна, — хьаьттар ПаьтIе, — тIа фу ювхаш вар хьа кIаьнк?

Цу цIагIа мел вар ПаьтIена бIарахьежар. «Иззал ха яьлча... човна тIа тух хьарцар санна ма-дий ер-м, — хетаделар Элберда, — соцалар-кх хьо». Любовь Ефимовнас хьадийцар, кхыметтел коча лакхехьен лохехьен даьгIа чопилгаш эргаш хилар а тIехьа. Ше тIорме чу белла пахашка шод хьабаьстар ПаьтIе: ераш дарий хьа кIаьнка баркъаш? Любовь Ефимовна а цу чу мел хиннар а багенаш айьча висар.

— Йоха ма-йохалахь, Любовь Ефимовна, — аьлар ПаьтIе, цучура цхьаккха метта валехьа,

Элберда белажах кулг а тохаш, — ер латтар ва хьа воI. — Цхьан наьна ши воI-м массане а хила тарлу, бакъда шин наьна цхьа воI а хулаш хиннав. ХIаьта хьа хьалхарча маьра доттагI хинна тIем тIа вийна Аслан яхар са зIамагIвола воша Алсбик ва. ЗIамига волча хана, тхо Буро тIа дахаш ший новкъосташа «Аслан» оалар цунах. Хьадийцад сона Алсбик, са воша вувча хана цига хиннача новкъосташа Коляйх а...

Тха лоалахо Гагишвили Нона яр Буро тIа машиннаькъа вокзале уборщица йолаш. Цо аьлар: цхьа кIаьнк ва вокзале массаза а «Мама Ладикаказ поехала» яхаш велхаш. Тахан дийлагIа ди да цунна бIарахьежаш со елха а из велха а. Массане а йоахар дан-нанеи из Iо а кхесса дIадахад. Из хьахоззаше а са цIен-да, Элбазар, из хIанз воацаш ва, гIаж лайзза вахар кIаьнк хьевоалаве. Цу хана тха тхоай а пхи бер дар. Цигга станцерча милице дIа а язвайта, ший адрес дIа а денна, кIаьнк мархIа а велла чувера из. Цу хана цIагIа мел йола хIама тхоаш хIанз дахача юрта Iо а ена, Буро тIара цIеноаш маьхалдаларга хьежаш дар тхо.

КIаьнк цамогаш, моцала кIалвиса вар. Цул тIехьагIа шин кIирагIа больнице алла йийзар са укханца. Цхьа бутт совгIа ха яьнначул тIехьагIа милице е шоай воIалла дIаязвайта е детдоме дIавигийта аьнна хоам бир. Сох нана а вокхох да а тарвеннавола кIаьнк дIа мишта лургвар детдоме. Лазараша хьекхавеш нийс шу даьлча мара деша вахийта а вIаштIехьдаланзар...

Бакъда, Любовь Ефимовна, хIанз аз гучаьккха къайле сонеи, са цIендаьнеи, са вокхагIволча воIа Элмарзийнеи мара ховш яцар. Кхыметтел вай шинне воIа а таханалца хIама хайнадац.

Элберд-Аслан вIаьхий, геттара а вIаьхий саг ва, Любовь Ефимовна, укхан виъ вошеи, кхо йишеи, ши нанеи я. Бакъда, хIанз массава этта а саг йоалаяйтаргья вай укханга... хьалха дац из а. ХIанз дийша а Iилмахо хинна ваьннав.

ПаьтIе къамаьл сецача дукха ха яьккхар цу цIагIа гулбенна хиннача наха лоацабелча санна багIаш. Бакъда, воI кораваь нана сов гIадъяхарах дегIа доалара яьннаяр.

Элберда саг йоагIача вIашагIкхетаргболаш дIакъаьстар хьаьший.

ТЕЛЕВИДЕНИ

1 октябрь

I ПРОГРАММА

9.00 — Кердадараш. 9.10 — Iуйранара гимнастика. 9.30 — «Евпаторе салаIар» яха телевизионни очерк. СССР Конституте проект ювцача дакъа лоацаш ба КПСС Евпаторийски горкома хьалхара секретарь Петунов, лор Луговская, электросварщик Черновой, повар Бутенко. 10.00 — «Дай-ноаной, шоана». 10.30 — «Iуйранара почта» яха музыкальни программа. 11.00 — «Атомоходаш стапель тIа да». Ленинградски Балтийски заводера репортаж. Передачана юкъе дакъа лоацаш ба Социалистически Къахьегама Турпал, «Арктика» яхача атомохода капитан Кучиев, стапельщикий бригадир Смирнов, кемаш вIашагIдехкарий бригадир Вишняков. 11.30 — Музешкеи выставочни залашкеи гIолла. Пушкина цIерагIча изобразительни искусства музейра кхо выставка. 12.00 — «ДегатIара дегага» яха документальни фильма премьера. 13.00— Мультфильм. 14.00 — Хоккеях йола СССР чемпионат. «Крылья Советов» — «Динамо» (Москва). Ленина цIерагIча Центральни стадиона спорта Дворецера трансляци. Перерывах — «Спортлото» тираж. 16.15 — «УнахцIено». Iилман-популярни программа. 17.00 — «БIаргагушдар — теша халадар». 18.00 — Кердадараш. 18.15 — «Городаши нахи» яхача циклацара «Баку» яхача телевизионни документальни фильма премьера. 18.45 — Центральни телевидене экрана тIа эггара хьалха. «Самукъне экскурси» яха художественни фильм. 20.15 — Футболах йола СССР чемпионат. ЦСКА — «Динамо» (Москва). 2-гIа тайм. «Динамо» яхача Центральни стадионера передача. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — «Крымски Iуйре». Советски иллей фестиваль. Ялтера передача. Йистеяьлча — кердадараш.

II ПРОГРАММА

13.00 — Хьехархочун хьакъехьа дувцаргда. 13.30 — Хьехархой, шоана дола концерт. 13.50 — «КIай курткаш» яха фильм. 14.00—«КъайлагIара лараш» яха художественни фильм. 2-гIа сери.

2 октябрь

I ПРОГРАММА

9.00 — Кердадараш. 9.10 — «Зарядка е дIаотта». 9.30 — «Гургалбетта сахьат». 10.00 — «Советски Союза гIулакх деш ва». 11.00 — Боккхача наькъа этапаш. «Iама юхе» яха художественни фильм. 2-гIа сери. 12.20 — «Тахан хьехархочун Ди да». 12.30 — «Юртара сахьат». 13.30 — «Музыкальни киоск». 14.00 — Хоккеях йола СССР чемпионат. ЦСКА — «Спартак» (Москва). Ленина цIерагIча Центральни стадиона спорта Дворецера трансляци. 16.10 — Хьехархочун Денна йола музыкальни программа. 16.55 — Дунеи халкъашта юкъера панорама. 17.25 — «Дайн бераши» яхача циклацара «Шохрины» яхача телевизионни документальни фильма премьера. 18.00 — Кердадараш. 18.15 — «Къаьнарча махках йола легенда» яха мультфильм. 18.35 — «Киноникъбархой клуб». 19.35 — «Декхар» яха телевизионни художественни фильма премьера. 21.0 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — «Балета хьакъехьа». Балета артистий дунеи халкъашта юкъерча кхоалагIча конкурса итогех. 23.00 — Волейболах йола Европа чемпионат. Финалдера передача. Йистеяьлча — кердадараш.

РАДИО

1 октябрь

6.30 — Юкъарча хьайбашта дIайоха Iа доккхилга вIаштIехьдаккха. «Загорский» совхозера передача (нохчий меттала). 6.45 — Хоамаш. 6.55 — Ашараш. 7.20 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.28 — «Сердало» газета обзор. 7.35 — Ашараш. 8.25 — «Къонах». 14.30 — «Наха хьадийла дог» яха Радовай очерк. 15.00 — «Гуйранара муамаш» яха концерт. 15.40 — «Октябро хьадаьр». ГIалгIай литература историцара. Мальсагова къамаьш (гIалгIай меттала). 16.00 — Керда обрядаш кхоачашье (нохчий меттала). 16.20 — «Дезача денца даькъала хилда шо, хьехархой» яха концерт-композици (нохчий меттала).

2 октябрь

7.10 — «Грозненский рабочий» газета обзор. 7.18 — «Ленинан некъ» газета обзор. 7.25 — Хоамаш. 7.35— Ашараш. 8.25 — Шоана дукхаеза ашараш. 12.10 — «Халкъ дела къеж» яха литературни композици (нохчий меттала). 15.15 — «ЦIе снйгаш» яха дешархошта йола передача (гIалгIай меттала). 15.45 — «Дезача денца даькъала хилда шо, новкъостий!». Нохч - ГIалгIай АССР просвещене министра Умарова къамаьл. 16.00 — Хьехархочун Денна хетадаь концерт. 16.30 — «Школьни глобус» яха радиовыпуск. 18.30 — Иллеца доттагIаллолчунна дола концерт (гIалгIай меттала).

ТэIаню

Тахан республике гIоллеи Грознен хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, малхбоалехьара секунде 3—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 7—12, Грозне 9—11 градус йIовхал йолаш хилен тарлу.

Кхоанеи ломмеи хувцалуш морхаш а йолаш, цхьайолча моттигашка дохк а доаллаш, тайп-тайпарча оагIонашкахьара секунде 4—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилен фегара температура бийсана 3—8, дийнахьа 10—15 градус йIовхал а йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364051, г. Грозный, Ленина, 9 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехктокхама секретара — 3-34-38; партийни вахарен культуран отделий — 3-61-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отдела — 2-80-71; бухгалтере — 2-54-30, корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364051, г. Грозный, ул. Ленина, 9 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни и культуры — 3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем — 3-74-68; бухгалтерии — 2-54-30; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинарен, ереи, шоаттен деношка

СФ05271. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 7045.